

**“Things that matter most
must never be at the mercy of things that matter least”**

En kvantitativ studie av psykiske helseplager blant ungdom i Norge,
og sammenhengen med relasjoner til venner og familie

Bente Melbøe Hokland
Majbritt Legind Hersel

VEILEDER
Tor-Ivar Karlsen

Universitetet i Agder, 2018
Fakultet for Helse- og idrettsvitenskap
Institutt for helse- og sykepleievitenskap

Sammendrag

Denne masteroppgaven er blitt til i samarbeid mellom Bente Melbøe Hokland og Majbritt Legind Hersel. Vi har gjennom videreutdanningen ofte drøftet en felles undring omkring ungdommer; hvorfor noen klarer seg bra i livet, mens andre ikke.

Masteroppgaven ga oss mulighet til å foreta en kvantitativ undersøkelse hvor vi via Ungdata har undersøkt hvor mange ungdommer som angir å slite med depressive plager og hvordan dette fordeler seg på kjønnene. Tallene er fra 2015.

Utover kartlegging av omfanget har vi hatt til hensikt å undersøke om enkelte faktorer kan ha sammenheng med depressive plager og om sammenhengen er i negativ eller positiv retning. Vi har vektlagt ungdommers relasjon med deres foreldre og jevnaldrende, herunder konfliktnivå i familien og mobbing.

I den teoretiske del av oppgaven har vi sett på den tradisjonelle forståelse av depresjon, stress-sårbarhet, relasjon og tilknytning med utgangspunkt i Egeland & Poulsen, Brobjerg, Kvello og Bowlby. Videre har vi presentert sosiologene Beck, Giddens og Eckersleys syn på samfunnsutviklingen i lys av den nye modernitet. Vi har brukt Wiklund et als kvalitative undersøkelse som ramme for en dypere innsikt i jenters egenforståelse av stressrelaterte plager.

Studien vår viste at jenter i alderen 12 - 19 år i høyere grad enn gutter opplevde depressive plager i 2015. Plagene økte for hvert år gjennom ungdomstiden, og i særlig grad for jentene. Hos begge kjønn, men særlig hos jentene, var konfliktnivå i familien den faktor som viste størst negativ sammenheng med opplevelsen av depressive plager. Å være utsatt for mobbing predikerte også høy grad av depressive plager, da spesielt for guttene. Antall unge som opplevde å bli utsatt for mobbing var imidlertid lavt. For begge kjønn viste gode relasjoner med jevnaldrende og foreldrene seg å henge sammen med lavere nivå på depressive plager.

Nøkkelord: depressive plager, jenter, relasjoner, mobbing, konfliktnivå, individualisering og modernitet.

Abstract

This master thesis has been developed in collaboration between Bente Melbøe Hokland and Majbritt Legind Hersel. Throughout our education we have often discussed a common wonder about youths; why someone is doing well in life while others do not.

The master thesis gave us the opportunity to conduct a quantitative survey where we through Ungdata have investigated how many young people who indicate to struggle with depressive ailments and how this is distributed among the sexes. The figures are from 2015.

After mapping the scope, the purpose is to investigate which factors may be associated with the experience of depression and how it is affected either negatively or positively. We have emphasized young people's relationship with their parents and peers, including family conflict and bullying.

In the theoretical part of the assignment, we have considered the traditional understanding of depression, stress vulnerability, relationship and association based on Egeland & Poulsen, Brobjerg, Kvello and Bowlby. Next, we have emphasized Beck, Giddens and Eckersley's view on community development and the new modernity. We have used Wiklund et al's qualitative survey as a framework for a deeper insight into girls' self-understanding of stress-related disorders.

Our study showed that girls to a greater degree than boys experience depressive ailments in 2015. The plagues increased for each year during youth, and especially for girls. For both sexes, but especially in girls, the level of conflict in the family was the factor that showed the greatest negative relation to the experience of depressive ailments. Being subjected to bullying also predicted increased depressive ailments, especially for the boys. However, the number of young people who appeared to be subjected to bullying was low. For both sexes, good relationships with peers and parents showed up to coincide with depression reduction.

Keywords: depressive ailments, girls, relationships, bullying, conflict level, individualization and modernity.

Forord

Tusen takk til snille ektefeller som tålmodig har tatt oppvask, husvask og klesvask mens mor har jobbet med avhandlingen. Takk til våre snille døtre (vi har to hver) som gjør oss stolte hver eneste dag. Takk til pusene våre, som sørger for at vi får de pausene vi trenger ved å legge seg flatt foran oss på tastaturet. Takk til venner, kollegaer og sjefer som har heiet oss frem og oppmuntret når ting ble vanskelig. Takk til veileder Tor-Ivar Karlsen for navigering inn i ukjent farvann.

De data som er benyttet her er hentet fra “Ungdata 2010-2015”. Undersøkelsen er finansiert av Helsedirektoratet, Justis- og beredskapsdirektoratet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) gjennom NSD - Norsk senter for forskningsdata AS. Verken NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus, Helsedirektoratet, Justis- og beredskapsdirektoratet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og NSD er ansvarlig for analysene av dataene, eller de tolkninger som er gjort her.

Vi er takknemlig for datatilgangen som ga oss et spennende og omfangsrikt datamateriale å jobbe med.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
Innholdsfortegnelse	5
1 Innledning	7
1.1 Det moderne samfunn	7
1.2 Psykisk helse.....	7
1.3 Psykisk helse blant ungdom	8
1.4 Kjønnforskjeller i psykisk helse.....	10
1.5 Relasjoners betydning for psykisk helse.....	11
1.6 Formål med avhandlingen.....	13
2 Problemstilling	14
2.1 Avgrensninger	14
2.2 Personvern og etikk	14
2.3 Studiens oppbygning og struktur	15
3 Metode	17
3.1 Utvalg og datainnsamling	17
3.2 Begrepsavklaring	17
3.3 Statistisk analyse.....	18
3.4 Validitet og reliabilitet	24
3.5 Variablene.....	25
3.5.1 Avhengig variabel - Depressive symptomer	25
3.5.2 Uavhengig variabel - Foreldres nettverksoversikt.....	27
3.5.3 Uavhengig variabel - Konfliktnivå i familien.....	28
3.5.4 Uavhengig variabel - Relasjon til jevnaldrende	29
3.5.5 Uavhengig variabel - Utsatt for mobbing.....	30
3.5.6 Uavhengig variabel - Kjønn.....	31
3.5.7 Uavhengige variabl - Sosioøkonomisk status.....	31
Familiens økonomi.....	31
Kulturell kapital/Foreldres utdanningsnivå.....	32
Kulturell kapital/Antall bøker i hjemmet.....	32
Familiens velstandsnivå - "Family Affluence Scale"	33
4 Teori.....	35

4.1 Depresjon	35
4.2 Stress-sårbarhet	36
4.3 Den nye modernitet.....	37
4.3.1 Beck - et risikosamfunn.....	37
4.3.2 Giddens - risiko under senmoderniteten.....	38
4.3.3 Eckersley - risikoen for tap av indre verdier	39
4.4 Relasjoner og identitet	40
4.4.1 Relasjoner med jevnaldrende.....	40
4.4.2 Relasjoner og tilknytning til foreldre	42
4.5 Stressfaktorer for jenter i det moderne samfunn	45
5 Resultater.....	47
5.1 Kjønnsspesifikke karakteristika ved depresjon, relasjoner og sosioøkonomisk status ..	47
5.2 Ulik grad av depressive symptomer ut fra kjønn	50
5.3 Depressive plagers sammenheng med relasjoner og sosioøkonomisk status.....	51
5.4 Depressive plagers samvarians med relasjoner og sosioøkonomiske faktorer	52
6 Drøfting	56
6.1 Ungdomstiden – identitet og kjønn	57
6.2 Den nye modernitet.....	59
6.3 Relasjoner med jevnaldrende	61
6.4 Relasjoner med foreldre	63
6.5 Styrker og svakheter	65
6.6 Implikasjoner for praksis.....	66
7 Konklusjon.....	68
Litteraturliste.....	70
Vedlegg	74
Vedlegg 1 - Tabelloversikt: Avhandlingens utvalget.....	74
Vedlegg 2 - Deskriptive data for depressive plager, grunn- og tilleggsmodul	75
Vedlegg 3 - Fremgangsmåte for etablering av FAS samlemål.....	76
Vedlegg 4 - Komplette syntax	77

1 Innledning

Vi vil i innledningen presentere et bakgrunnsteppe som forståelsesramme for vår avhandling.

1.1 Det moderne samfunn

Levestandarden i den industrialiserte del av verden er styrket og i fortsatt positiv utvikling på alle parametere. Vi lever lengre enn før. Bedret hygiene har redusert barnedødelighet og den medisinske vitenskapen har gjort fremskritt med antibiotika og vaksine. Rikdommene er jevnere fordelt i samfunnet og har gitt vesentlig bedret ernæringsstatus. Tilsvarende har tilgangen på utdanning etter eget valg aldri vært så utbredt som nå (Eckersley, 2009).

Den australske sosiologen Richard Eckersley angir at økt velstand er det mest brukte målet for å påvise menneskelig fremgang (Eckersley, 2008). Rikdom har vært middelet for å oppnå et bedre liv, der helse er en viktig bestanddel. Etter rikdom, er bedre helse er det mest brukte målet for menneskelig fremgang. Eckersley (2008) påpeker at hvis helse ikke forbedrer seg er det vanskelig å opprettholde troen på at vi som samfunn gjør fremgang (Eckersley, 2008). Eckersley har i likhet med forskere som Beck og Giddens oppmerksomhet rettet mot konsekvensene av de omfattende endringene som de vestlige land gjennomgår på det sosioøkonomiske planet (Krange & Øia, 2005).

I Norge anses den generelle helsetilstanden for å være svært god. Vi rangeres høyt i internasjonale målinger på trivsel og velferd. Det ses ved at levealderen er høy og fortsatt stigende, spesielt i de grupper av befolkningen som kjennetegnes ved høy utdanning og inntekt (Stortingsmelding nr.19, 2014-2015). Sett i lyset av alle disse velferdsgodene, kan man hevde at det er et paradoks at stadig flere ungdommer angir problemer knyttet til psykisk helse (Eckersley, 2009).

1.2 Psykisk helse

I Stortingsmelding nr. 19 (2014-2015) benyttes tre ulike begreper i omtale av psykisk helse; psykisk helse, psykiske plager og psykiske lidelser. *Psykisk helse* anvendes som et samlet begrep som dekker alt fra god psykiske helse til diverse psykiske plager og lidelser. Herunder hører også livskvalitet, samt diverse tiltak som anses som helsefremmende eller forebyggende

aktiviteter. *Psykiske plager* kan ikke per definisjon sidestilles med psykiske lidelser, da plager ikke nødvendigvis påvirker den daglige fungering i nevneverdig grad (Gustavson et. al., 2018). Psykiske plager kan fremstå som følelsen av å være nedstemt, irritabel, redd eller ha søvnproblemer. De kan ofte ledsages av kroppslige plager som hodepine og magesmerter, og er gjerne relatert til depresjon, angst og psykosomatiske symptomer. Omfanget kan være så høyt at den daglige fungering kan påvirkes, men ikke nødvendigvis. Psykiske plager anses som en risikofaktor for å utvikle psykisk lidelse. *Psykiske lidelser* kartlegges og diagnostiseres av klinikere innen fagfeltet. Påvirkningen av den daglige fungering er mer omfattende, og lidelsen lar seg derfor i høyere grad påvise (Gustavson et al., 2018). Psykiske lidelser er kjennetegnet ved omfang, intensitet og i en konstellasjon som tilfredsstillende internasjonale diagnosekriterier (Stortingsmelding nr. 19, 2014-2015).

Tall fra Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse i 2008 viser at om lag 8-10 prosent av den voksne befolkningen i Norge har betydelige psykiske plager (Nes & Clench-Aas, 2011). Folkehelseinstituttet meddeler at norske og internasjonale studier viser at 30-50 prosent av den voksne befolkningen vil få en psykisk lidelse i løpet av livet. 30 prosent får en angstlidelse, 25 prosent får en stemningslidelse (hovedsakelig depresjon), 10-20 prosent får en ruslidelse og rundt 1-2 prosent en psykoselidelse (Mathiesen et al., 2009). Personer som rammes av flere psykiske lidelser har sterkere funksjonsnedsettelse og dårligere prognose enn de som rammes av én lidelse. Den totale sykdomsbyrden kan slik bli større enn summen av hver lidelse for seg (Mathiesen et al., 2009).

1.3 Psykisk helse blant ungdom

Dårligere psykisk helse blant unge er en global bekymring som særlig ser ut til å ramme vestlige land. Av plager som rapporteres hyppigst er følelsesmessige symptomer, blant annet bekymringer for fremtiden (Eckersley, 2009). Dette fremkaller undring omkring hvilke faktorer som påvirker de siste ti års økende psykiske plager blant ungdommer.

En dominerende forståelse er at psykiske plager, psykiske ressurser og psykiske lidelser påvirkes av en rekke samvirkende biologiske, sosiale, kulturelle og samfunnsstrukturelle risiko- og beskyttelsesfaktorer. De fleste teorier om årsaker er varianter av en stress-sårbarhetsmodell. Vi fødes med et visst nivå av sårbarhet som påvirker mestringskapasiteten vår når vi utsettes for miljømessige faktorer i form av utfordringer eller stress (Wichstrøm,

2008). Den enkelte faktors relative betydning kan endres gjennom livet, da en risikofaktors påvirkningskraft kan forsterkes om den opptrer i fravær av beskyttende faktorer, samvirker med andre risikofaktorer eller dersom den utgjør en voldsom belastning. Genetisk sårbarhet, oppvekstvilkår og livshendelser, sosiale og økonomiske forhold, samt helserelaterte forhold som somatisk sykdom og kronisk smerte trekkes frem som de antatt mest sentrale risikofaktorene. Sentrale beskyttelsesfaktorer omfatter forhold som bygger opp under individets motstandsdyktighet og gjennom det innskrenker, fremmer og forandrer personens reaksjon på belastende livshendelser eller krevende livsbetingelser (WHO, 2004).

Risiko- og beskyttelsesfaktorene representerer ofte motpoler av samme fenomen. Lav sosial støtte regnes for eksempel som en alvorlig sårbarhetsfaktor for psykiske plager, mens god sosial støtte ansees som en sentral beskyttelsesfaktor (Mathiesen et al., 2009). Miljømessige årsaker handler da primært om konteksten ungdom lever i, samhandling med andre mennesker, holdninger og normer.

Verdens helseorganisasjon presenterer i sin rapport "Prevention Of Mental Disorders" fra 2004 en oversikt over mange risiko- og beskyttelsesfaktorer. Hvor gyldig vil en slik liste være i et industrialisert samfunn i rivende teknologisk utvikling som stadig skaper nye livsrammer for befolkningen? Man har i lang tid holdt fast ved årsaksforklaringer med vekt på sosioøkonomiske forhold, samt rettet fokus på marginaliserte grupper. Eckersley (2009) advarer mot å tenke for snevert, med fare for å ikke se baksidene ved den teknologiske utviklingen og overse potensielle risikofaktorer for befolkningens psykiske helse. Han uttrykker behov for en bredere tilnærming i det forebyggende arbeid for å stoppe den negative utviklingen han mener utfordrer den psykiske helsen generelt. Spesielt hos den unge generasjon og uavhengig av sosioøkonomisk status.

Øia og Vestel (2014) skriver at norsk ungdom i dag jevnt over drikker, røyker og bruker mindre illegale rusmidler enn tidligere. Det samme gjelder kriminalitet og vold, som også avtar blant unge. De skulker de mindre og tilbringer mer tid hjemme. Forholdet til foreldrene har bedret seg (Øia & Vestel, 2014).

Likevel beskriver St.meld. nr. 19 (2014-2015) en alarmerende utvikling hos unge med tanke på psykiske plager. Blant ungdom i aldersgruppen 15 til 19 år har antallet som benytter seg av antidepressive medikamenter angivelig steget markant i perioden 2004 til 2013.

Tjenestetilbudet for ungdommer med psykiske helseutfordringer er utvidet, og omfanget av unge som mottar hjelp herfra har steget. Meldingen forteller at blant barn og ungdom i alderen

fra tre til 18 år, har 15-20 prosent nedsatt funksjonsevne på grunn av psykiske plager, herunder angst, depresjon eller atferdsproblemer. Det anslås at åtte prosent av disse har en diagnostiserbar psykisk lidelse (Stortingsmelding nr. 19, 2014-2015).

Forekomsten av psykiske vansker er generelt lav før puberteten, og det er kun små kjønnsforskjeller i denne alderen. I ungdomstiden øker omfanget, og økningen er klart størst blant jentene. Etter ungdomstiden stabiliserer nivået seg, mens kjønnsforskjellene vedvarer. Mange barn og unge som sliter psykisk i ungdomstiden «vokser av seg» plagene, men forskning viser også at omfattende og vedvarende vansker i barne- og ungdomsårene øker risikoen for et kronisk forløp (Wichstrøm, 2008).

Sletten og Bakken (2016) viser til at det er vanskelig å forklare økning i psykiske plager i Norge ut fra «tradisjonelle» risikofaktorer i konteksten rundt de unge, da flere undersøkelser tyder på at en del av disse tidligere risikofaktorene har endret seg til det bedre, og enkelte i en slik grad at de til og med er å anse som beskyttelsesfaktorer.

1.4 Kjønnsforskjeller i psykisk helse

Sletten (2017) hevder at samfunnet i økende grad individualiseres og retter fokus på den enkeltes prestasjoner, og at dette har innflytelse på unges psykiske helse. Dette anses å slå sterkere ut blant jenter og knyttes gjerne opp til at de står overfor mange krav og forventninger - skoleprestasjoner, utseende, med flere - som utfordrer i en slik grad at de kan oppleve seg utslitte eller deprimerte. Subjektiv opplevelse av psykisk uhelse forekommer i større grad hos jenter enn gutter (Sletten, 2017).

I en svensk studie fra 2010 ble det gjennomført en kvalitativ studie (Wiklund et al., 2010) blant 40 jenter i alderen 16-25 år, som selv hadde søkt hjelp ved et helsesenter grunnet selvopplevde stressrelaterte plager. Studien tok høyde for å identifisere og beskrive stressfaktorene, og endte opp med tre identifiserbare klynger av stressfaktorer. Den første faktoren kan benevnes som den moderne stressfaktor, og forstås ut fra teoriene til Giddens, Beck og Eckersley som en følge av økt individualisering i samfunnet. Den andre stressfaktoren er tilknyttet kjønnsbildet/-forventninger til jenter i dagens samfunn, mens den tredje faktoren omhandler stressfaktor tilknyttet ungdomstiden. De påpeker i studien at på grunn av historienes kompleksitet er flere aspekter i de presenterte temaene sammenvevde (Wiklund et al., 2010). Vi vil presentere studien nærmere i påfølgende teoridel.

1.5 Relasjoners betydning for psykisk helse

Relasjon med andre har, ifølge Egeland og Poulsen (2016) betydning for hvordan vi ser oss selv. Det er gjennom de tidlige, nære relasjoner vi inngår i som gir oss en opplevelse av hvem vi er og hvordan vi skal forholde oss til andre mennesker. Den følelsesmessige utvikling barnet gjennomgår de første tre årene bør inneholde rom for å bli kjent med egne følelser, tåle dem og uttrykke dem. Et barn har bruk for beskyttelse og støtte, men også å kunne utforske omgivelsene. Er barnets nærmeste omsorgsgivere ikke i stand til å tilby dem det, eller de er mangelfulle, kan det utvikles ulike tilstander som kan påvirke et barns evne til å knytte relasjoner. Er barnet vant til at behovene det måtte ha, avvises eller ignoreres, lærer det tidlig å stå på egne ben og sørge for seg selv. Derfor undertrykker barnet behov for støtte og vil fremstå mer uavhengig enn det i realiteten er. Tilstanden benevnes som unnvikende. Andre opplever en mer ambivalent tilknytning, der omsorgsgiverne tidvis er tilstede, men ikke alltid på en måte som barnet har bruk for. Blir ikke barnet møtt på sine følelser, blir ikke speilingen og reguleringen av dem tilstrekkelig. Ofte kan man se at det er barnet som må dekke den voksnes behov. Gir den voksne uttrykk for å være engstelig, vil barnet være mindre tilbøyelig til å utforske verden, og kan reagere med å bli klengete i et forsøk på måte å regulere foreldrenes engstelse. For noen blir samspillet komplett desorganisert, med mye forvirring på begge kanter. Foreldrene kan misforstå totalt hva barnet har bruk for, og barnets signaler kan som følge av dette bli nesten umulige å avlese. Er barnet lei seg, men har erfaring med at forelderen ikke tar dette på alvor skaper det en usikkerhet hos barnet for hvordan det skal tilnærme seg. Foreldrene kan ha vanskelig for å forstå barnet, fordi de kanskje opplever det som sint eller uinteressert i kontakt (Egeland & Poulsen, 2016).

Ulike mangelfulle tilknytningsmønstre vil påvirke hvordan barnet, senere ungdommen, håndterer å inngå i relasjoner til deres jevnaldrende. Evne til mentalisering har to dimensjoner. Den ene handler om å se andre «innenfra» dvs. forstå hvordan andre tenker og føler. Den andre innebærer å se seg selv «utenfra», der man har en forståelse av hvordan andre oppfatter en. Mentaliseringen kan være mangelfull og påvirke det sosiale samspillet, hvor relasjoner kan hemmes. Er man ikke i stand til å utholde og uttrykke sine egne følelser, vil man ikke kunne inngå i en tett relasjon med andre. Har man tillært seg et negativt syn på seg selv, vil dette kunne resultere i at man blir avhengig av andres anerkjennelse. Ser man negativt på andre, vil motivasjonen for å inngå i relasjon med andre være begrenset. Har man

en grunnleggende forventning om å bli sviktet eller avvist kan man oppleves av andre som avvisende (Egeland & Poulsen, 2016).

I løpet av ungdommen skal løsrivingen fra foreldrene finne sted. Det unge mennesket blir et selvstendig fungerende individ med stabil personlighet og identitet. Tidligere var ungdomstiden preget av mer forutsigbarhet, da samfunnet som helhet var mer tradisjonsbundet. Familien var den primære pregning for ungdommens oppvekst og videre ferd i livet. Sønnene og døtrene vokste opp og fulgte i foreldrenes fotspor. I dag er hverdagen i langt høyere grad institusjonalisert. Det anerkjennes stadig at familien har stor betydning, men også at omgangen med jevnaldrende på mange måter representerer en omfattende sosial arena. Ungdommen må løsrive seg fra familien, og får mulighet til å teste og forme sin «nye» identitet i omgangskretsen utenom hjemmet (Heggen & Øia, 2005).

Økt institusjonalisering og ulike samlivsformer med skilte foreldre, aleneboende eller etablert med nye partene, stesøsken, delt bosted osv. setter kjernefamilien under press. For noen er dette kilde til bekymring fordi de mener at omsorgen og sosiale forpliktelser forvitrer. Andre hevder at morsrollen i dag er mye mer basert på omsorg og følelser, inkludert en økt forståelse for at barn har særskilte behov som skal ivaretas. Heggen og Øia (2005) funderer på, om de to synspunktene lar seg fusjonere til en samlet forståelse av at en ny familietype oppstår. Den nye familien ivaretar oppdragelsen på den måten at de gir følelse av trygghet og sosial tilhørighet, mens andre elementer overlates til profesjonelle omsorgsgivere (Heggen & Øia, 2005).

Mye tyder på at enkelte tradisjonelle faktorer har endret sin påvirkningskraft på psykisk helse blant ungdom i takt med samfunnsendringer. I forskning har man vært opptatt av relasjonens betydning for ungdoms identitetsutvikling og kvalitet på psykisk helse. På bakgrunn av dette ønsker vi å undersøke om relasjonene fortsatt er en vesentlig faktor for unges psykiske helse i det moderne samfunn. Det er ifølge Egeland og Poulsen (2016) anerkjent at mennesker har en iboende trang til å føle tilhørighet og å føle seg verdsatt. Alle individer har dog ulike forutsetninger for å inngå i relasjon med andre. Relasjon med andre har betydning for hvordan vi ser oss selv. Det er gjennom de tidlige, nære relasjoner vi inngår i, vi får en opplevelse av hvem vi er og hvordan vi skal forholde oss til andre mennesker (Egeland & Poulsen, 2016).

Med dette som bakteppe bestemte vi oss for å benytte datamaterialet fra

Ungdataundersøkelsen til å se nærmere på norsk ungdom sine psykiske plager. Materialet dekker data fra norsk ungdom i alderen 12 - 19 år, som er elever ved ungdoms- og

videregående skole. Ungdata dekker et vidt spekter av tema, hvor psykisk helse, samt relasjoner til jevnaldrende og relasjoner til familien er med som egne tema. Temaet psykisk helse gis mye oppmerksomhet i Ungdataundersøkelsen, men vi har valgt å avgrense vårt fokus på psykiske plager til selvrapporterte depressive vansker. Da det fremgår at jentene sliter mer enn guttene, velger vi å rette noe mer fokus mot jentene.

1.6 Formål med avhandlingen

Formålet med oppgaven vår er todelt. Først ønsker vi å undersøke utbredelsen av depressive plager blant ungdom i Norge, hvorvidt det eksisterer kjønnsmessige ulikheter, samt i hvilken grad. Deretter ønsker vi å se nærmere på relasjoners betydning for utvikling av psykiske plager blant unge i dagens Norge. Vi vil bidra til å belyse sammenhenger og håper å medvirke til økt bevissthet rundt relasjoners betydning i vårt moderne samfunn.

2 Problemstilling

Avhandlingens tematikk er aktualisert på bakgrunn av den pågående bekymring i det norske samfunn over ungdoms psykiske helsetilstand. Bekymringen ses i lys av hvordan relasjon til jevnaldrende og familie kan påvirke utvikling av psykiske plager. Vi har valgt følgende problemstilling der vi ønsker å:

Beskrive kjønns spesifikk forekomst av depressive plager blant ungdom i 2015 og avklare hvorvidt relasjoner med foreldre og jevnaldrende statistisk kan predikere depressive plager i denne gruppen.

Det er mange forhold som påvirker depressive plager blant unge utover kjønn og relasjoner, og vi har valgt å ta med noen få som kontrollfaktorer. Disse omhandler familiens sosioøkonomiske status.

2.1 Avgrensninger

Vi har avgrenset vår avhandling til norsk ungdom i alderen 12 - 19 år, det vil si elever fra første året på ungdomsskolen og til siste året på videregående skole. Datamaterialet fikk vi tilgang til fra Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Det var et samlet datasett for Ungdataundersøkelsene 2010 - 2015. Vi har avgrenset oss til data innhentet i 2015. Dette da enkelte spørsmål/faktorer vi ønsket se på ble innført i grunnmodulen til Ungdata i 2014 og vi ønsket å jobbe med de "ferskeste" dataene. Psykisk helse kan ha mange ulike dimensjoner, noe som også avspeiles i Ungdatamaterialet. Her har vi valgt å avgrense oss til selvrapporterte depressive plager, da det i tidligere forskning er presentert som den mest fremtredende plagen blant norsk ungdom.

2.2 Personvern og etikk

Velferdsforskningsinstituttet NOVA har det overordnede ansvaret for at datainnsamlingen følger gjeldende lover, regler og forskningsetiske retningslinjer (NOVA, 2016). NOVA har ansvar for at data samles inn og oppbevares slik at respondentenes integritet og konfidensialitet blir ivaretatt. Den enkelte respondent skal ikke kunne identifiseres. Blant annet spør man ikke konkret om foreldrenes yrke da dette potensielt kan gi mulighet for

identifisering. Deltakelse i undersøkelsen er basert på frivillighet. Foreldre får informasjon kan reservere sine egne barn fra undersøkelsen. En kan undres på om den enkelte kan finne det vanskelig å reservere seg mot deltakelse når de fleste andre i klassen deltar, eller den unge er usikker på lærerens reaksjon om han/hun trekker seg. Alle svar behandles strengt fortrolig, i tråd med personvernet, og offentliggjøres kun gjennom statistikk for hele ungdomsgruppen eller for ulike undergrupper (for eksempel kjønn og kommune). Ungdommen får informasjon om at de kan hoppe over enkeltspørsmål de finner vanskelig, samt de får informasjon om hvilke tilbud som finnes om man ønsker å snakke med en voksen etter undersøkelsen (NOVA, 2016). Vi oppgir all statistikk i form av helhetlig statistikk som sikrer at det ikke er rom for identifisering av enkeltpersoners svar.

Bruken av individdata fra Ungdata-databasen innebærer at vi som prosjektmedarbeidere har undertegnet en egen taushetserklæring overfor Norsk Senter for forskningsdata (NSD) med hensyn til å kun bruke dataene som opplyst i søknaden, ikke dele datamaterialet med andre, slette filene etter endt prosjekt, referere til produsent og distributør av dataene i evt. publikasjon, samt oversende en elektronisk versjon av eventuell publikasjon til NSD. Taushetserklæringen er vedlegg nr. 4.

Datafilene blitt hentet fra en passordbeskyttet fil og har gjennom hele prosessen blitt oppbevart kryptert på passordbeskyttet PC. I samsvar med vår avtale med NSD vil vi oversende kopi av vår avhandling til dem, før alle filer og hele datasettet blir slettet, umiddelbart etter godkjenning av avhandlingen.

2.3 Studiens oppbygning og struktur

I den innledende delen har vi ved bruk av relevant forskning og teori, beskrevet noen trekk ved vestlige land, og økende forekomst av psykiske helseplager blant unge. Vi har presentert ulike perspektiver for forståelse av mulige årsaksforhold til disse helseplagene, før vi avrundet kapittel én med å presentere formålet med avhandlingen. Kapittel to beskriver vår problemstilling, med tilhørende avgrensninger. Deretter følger kapittel tre, hvor vi redegjør for metoden vi har benyttet til å belyse vår problemstilling. I påfølgende del, kapittel fire, utdyper vi vårt teoretisk rammeverk. Vi vektlegger her sosiologiske teorier som omhandler individualisering som fremtredende faktor i det moderne samfunn. Vi følger opp med presentasjon av våre hovedfunn i resultatkapittelet. Deretter følger kapittel seks med en

diskusjon om fortolkninger av resultater og vi presenterer hovedfunnene i lys av våre teoretiske perspektiver. Konklusjonene knyttet til studien trekkes i kapittel syv.

3 Metode

3.1 Utvalg og datainnsamling

Oppgavens empiri består av nasjonale data via Ungdataundersøkelsen. Ungdata er en survey som tilbys alle landets kommuner og fylkeskommuner. Undersøkelsen er utarbeidet for å avdekke sentrale områder hos elever i ungdoms- og videregående skole, herunder fysisk og psykisk helse, fritidsaktiviteter, holdning til rus, religion og forhold til familie og jevnaldrende. NOVA har det overordnede ansvar for undersøkelsen, men samarbeider med de syv regionale kompetansesentrene innen rus (Korus) for gjennomføring av undersøkelsen. Ungdata er utført på linje med en standardisert forskningsprosedyre hvilket gir hjemmel for god reliabilitet for datamaterialet (Bakken et al. 2017).

I tidsrommet 2010 – 2015 har nærmere 270000 ungdommer deltatt én eller flere ganger. Datamaterialer dekker i overkant av 350 kommuner og fem fylkeskommuner. Selve undersøkelsen er oppbygget i to deler; en grunnmodul og et sett med valgfrie tilleggsmoduler som de enkelte kommuner kan avgjøre hvorvidt de ønsker skal inngå. Undersøkelsen gjennomføres anonymt og i skoletiden (Bakken et al. 2017). En fordel med å anvende Ungdata er den høye svarprosenten, som kan tilskrives det faktum at den avholdes i skoletiden. Det begrenser frafallet blant respondenter til de som har reservert seg mot å delta eller var fraværende på det tidspunktet (Elstad, 2010).

Målgruppen er unge i alderen 12 – 19 år, og studien tar utgangspunkt i besvarelsen i 2015. Størrelsen på utvalget er i overkant av 73 000, fordelt på gutter og jenter spredt over 111 kommuner over hele landet. Undersøkelsen defineres som en populasjonsundersøkelse og størrelsen sikrer at utvalget er statistisk representativt, slik at vi via standardiserte forskningsmetoder kan få grunnlag for å kunne generalisere (Grimen, 2004). Besvarelsene har en ulik aldersfordeling, se vedlegg 1, idet færre ungdommer fra videregående har hatt mulighet til å delta (noen kommuner velger å bare gjennomføre undersøkelsen på ungdomstrinnet). Vi angir løpende utvalgets størrelse for de ulike variablene.

3.2 Begrepsavklaring

Vi har benyttet samlemål i form av indekser og skala. En indeks er bygget opp av årsaksindikatorer og disse trenger ikke nødvendigvis å korrelere fordi de måler ulike

dimensjoner ved samme fenomen (Ringdal, 2001). En skala er imidlertid endimensjonal da den består av effektindikatorer, noe som medfører at spørsmålene som inngår i skalaen må korrelere.

Statistisk generalisering innebærer å avklare om en sammenheng eller statistisk signifikant assosiasjon mellom ulike egenskaper ved utvalget er sterk nok til at sammenhengen også kan antas å gjelde for tilsvarende egenskaper ved populasjonen (Grønmo, 2004).

Risikosannsynligheten (p) betegnes som signifikansnivå. Dette tilsvarer et sikkerhetsnivå på 95% ved estimering. I vår avhandling har vi valgt et signifikansnivå på mindre enn 5%, dvs. $p < 0,05$. Vi har oppgitt signifikansnivået med én stjerne (*) for 5 prosent-nivå, to stjerner (**) for p -verdier mellom 0,01 og 0,001 og tre stjerner (***) for p -verdier mindre enn 0,001 (Frøyland & Sletten, 2011).

Vi har beskrevet sentraltendens og spredningsmål for sentrale variabler. Kontinuerlige variabler som er normalfordelte er beskrevet i form av gjennomsnitt og standardavvik (SD). Standardavvik angir spredning rundt gjennomsnittet. For å avgjøre om en variabel er normalfordelt har vi benyttet visuell inspeksjon av histogram, der vi vurderte spredningens symmetri rundt gjennomsnittet (Grønmo, 2004). Når dataene ikke var normalfordelte, altså skjevfordelt (skewness) rundt gjennomsnittet, brukte vi median og kvartiler/kvartilbredde. Interkvartilbredde presenteres i form av: (25%-percentil, 75%-percentil) (Tabachnick & Fidell, 2013).

3.3 Statistisk analyse

Vi vil her redegjøre for hvilke analyser vi har benyttet, da det er et krav til all forskning at den skal være intersubjektiv og etterprøvbart. For at analysene våre skal kunne etterprøves har vi i dette kapitlet en systematisk gjennomgang av hvordan vi har jobbet frem våre sentrale variabler og samlemål, samt presenterer de analyser som er benyttet. Analysene våre er gjennomført i analyseprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) versjon 24. Vi har benyttet følgende analyser:

Fisher exact test ved 2x2 tabell

Krysstabulering er en ikke-parametrisk test. Med bivariate krysstabeller kunne vi studere hvordan to eller flere variabler samvarierte. Her sammenlignet vi ikke gruppegjennomsnittet

på en målt variabel, men snarer antall respondenter i hver gruppe, der gruppene representerte ulike utfall. Kjikvadrat ble beregnet for å undersøke om denne sammenhengen var signifikant eller ikke. En annen måte å måle styrken i sammenhengen mellom to variabler på er å benytte et korrelasjonsmål. Ut fra dataenes målenivå benyttet vi Phi som korrelasjonsnivå. Phi kan variere fra 0 til 1 og der høyere verdi indikerer sterkere sammenheng mellom variablene (Tabachnick & Fidell, 2013).

Student T-test

Ved sammenligning av gjennomsnitt ved to uavhengige utvalg, der uavhengig variabel er nominal og avhengig variabel er kontinuerlige og normalfordelte, brukte vi Student's T-test, der vi først vurderte signifikansnivået for Levenes test. Når signifikansnivået for Levenes test var større enn 0,05 antok vi at variansen mellom de to utvalgene var lik og at det derfor forelå homogenitet. For å si noe om en signifikant forskjell mellom gruppene oppgis p-verdien (2-tailed) (Tabachnick & Fidell, 2013).

Mann-Whitney U Test

Mann-Whitney U Test benyttet vi til å sammenligne forskjeller mellom to uavhengige grupper, der avhengig variabel var kontinuerlig og ikke normalfordelt. Testen sammenlignet gruppene median. Testen konverterer verdiene på den kontinuerlige variabel til ny type gradering/verdiangivelse på tvers av gruppene, for så å evaluere om det er signifikant differanse på median (gitt ny verdiangivelse) for gruppene. Etersom verdiene er konvertert til ny verdiangivelse, vil ikke den faktiske fordelingen av skår gi noe verdifull informasjon. Resultatet oppgis med z-verdi og signifikansnivå (p) (Tabachnick & Fidell, 2013).

One-Way Anova

Ved sammenligning der vi hadde flere grupper, samt kontinuerlig og normalfordelt avhengig variabel benyttet vi One-Way Anova. Testen vil si om det er signifikant forskjell i gjennomsnittsverdien på den avhengige variabelen på tvers av gruppene. Den oppgir ikke hvor forskjellen ligger, til dette må det benyttes post-hoc tester som oppgir forskjell i gjennomsnitt mellom gruppene. One-Way Anova er en analyse av varians, da den sammenligner variansen (i skårene) *mellom* de ulike gruppene (antatt å være utslag av den avhengige variabelen) med variansen *innenfor* hver av gruppene (antatt å være utslag av tilfeldigheter). En F-verdi (forholdstall) ble kalkulert, og den bestod av variansen mellom

gruppene dividert på variansen innad i gruppene. En høy F-verdi (høyt forholdstall) tilsier at det er større variasjon mellom gruppene enn innad. En signifikant F test indikerer at vi kan forkaste en nullhypotese, som fastslår at populasjonenes gjennomsnitt er like. Funnet oppgis i form av p. $p < 0,05$ innebærer et signifikant funn (Tabachnick & Fidell, 2013).

Kruskal-Wallis H-test

Ved sammenligning der vi hadde tre eller flere grupper, samt avhengig variabel var kontinuerlig og ikke normalfordelt, benyttet vi Kruskal-Wallis H-test (Tabachnick & Fidell, 2013). Denne minner om Mann-Whitney U Test med skår som konverteres til en ny gradering/verdiangivelse, før man sammenligner gjennomsnittet (basert på ny verdiangivelse) for de ulike gruppene. Når signifikansnivået (p) er mindre enn 0,05 kan man konkludere med en statistisk signifikant forskjell i avhengig variabel på tvers av gruppene, men analysen sier ikke noe om hvilke av disse gruppene som har statistisk signifikante forskjeller mellom seg. For å komme frem til dette må det gjennomføres en Mann-Whitney U Test der gruppene analyseres/sammenlignes parvis (Tabachnick & Fidell, 2013).

Cohens delta

I forlengelse av sammenligning av gjennomsnitt (som beskrevet i avsnittet over) benyttet vi Cohens d. Metodene over kan si noe om en signifikant forskjell, men ikke noe om denne forskjellen er klinisk relevant. Ved bruk av Cohens d får man frem en effektstørrelse som sier mer om betydning av forskjellen i lys av standardavvik enheter.

$$\text{Ligningen for Cohens d er: } \frac{(T_1 - T_2)}{SD_{\pi}}$$

Styrken på Cohens d er vurdert som følger: $d < 0,199$ tilsvarer svært liten effekt. d på 0,2 - 0,499 tilsvarer liten effekt. d på 0,5 - 0,799 tilsvarer medium effekt og $d > 0,8$ tilsvarer stor effekt (Tabachnick & Fidell, 2013).

Reliabilitet (Cronbach`s Alfa)

Intern konsistens sier noe om hvorvidt spørsmålene samlet gir et valid uttrykk for det fenomenet er tenkt å speile. To eller flere ulike variabler betraktes som mål på samme fenomen dersom det er positiv sammenheng mellom variablene.

Når vi etablerte samleskår, gjennomførte vi sjekk av reliabiliteten. Det vil si at vi vurderte den indre konsistensen på skalaen ved bruk av Cronbach`s Alfa. Med indre konsistens mener vi at de ulike spørsmålene i samleskåren registrerer de samme egenskapene. Cronbachs alfa er en statistisk størrelse som varierer fra 0 til 1. En tilfredsstillende reliabilitet er en verdi som helst er over 0.70. En reliabilitetskoeffisient med verdi over 0,8 er ønskelig for å konkludere med høy reliabilitet (Tabachnick & Fidell, 2013).

En høy reliabilitet vil resultere i at korrelasjonene med andre variabler da bare i liten grad krympes av målefeil. I de tilfeller hvor sammenhengen mellom verdiene er sterk og det er mange verdier, blir også reliabiliteten bedre. Antall verdier og gjennomsnittlig korrelasjon øker med andre ord alfaen (Ringdal, 2009).

Korrelasjonsanalyse

I de tilfeller vi var ute etter å se om det er samvariasjon mellom to variabler, benyttet vi korrelasjonsanalyse. Korrelasjonsanalysen innebærer at man regner ut en korrelasjonskoeffisient (r) som sier noe om forholdstallet/styrken og retningen (positiv eller negativ) på samvariasjonen. Der begge variablene er kontinuerlige og normalfordelte har vi benyttet Pearsons r til å beskrive korrelasjonen. For kontinuerlige data som ikke er normalfordelt og for data der begge variablene er ordinale, har vi benyttet Spearmans rho. Korrelasjonskoeffisienten vil ligge i intervallet (-1 - +1). -1 innebærer perfekt negativ relasjon, 0 innebærer ingen korrelasjon, mens 1 innebærer perfekt positiv korrelasjon. Altså jo nærmere -1 eller 1 korrelasjonskoeffisienten er, jo sterkere er samvariasjonen mellom de to størrelsene (Tabachnick & Fidell, 2013).

Asbjørn Johannessen hevder at innen samfunnsvitenskapelig forskning kan man si at en svak samvariasjon er en korrelasjonskoeffisient opp til 0,2. En relativt sterk samvariasjon er mellom 0,3 - 0,4 og alt over 0,5 kan anses som meget sterk (Johannessen et al., 2016). Ved store utvalg kan små korrelasjoner bli statistisk signifikante, men det er størrelsen på korrelasjonen som sier om utfallet er praktisk signifikant - det vil si av praktisk interesse/betydning.

Prinsipal Komponentanalyse (PCA)

Ungdatas grunnmodul består av 158 spørsmål og på grunnlag av en teoretisk gjennomgang av relevante spørsmål analyserte vi grupper av potensielt relevante spørsmål ved hjelp av Prinsipal Komponentanalyse (PCA). Denne metoden gjør det mulig å finne de enkelte variablene som er tettest knyttet til hverandre. PCA er et verktøy for å redusere kompleksitet, samt en metode for å avdekke mulige meningsfulle (tolkbare) og forenklede mønstre i data. Gjennom PCA forsøker man å identifisere de grunnleggende dimensjonene eller latente forhold fra klynger (“clusters”) av atferdsformer som er høyt korrelert med hverandre (Ringdalen, 2009).

Analysen bestod av tre ulike steg:

Steg 1. Vi benyttet Barlett`s test of sphericity (Barlett, 1954) og Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of sampling adequacy (Kaiser, 1974). Barlett`s t-test må gi et signifikant resultat ($p < 0,05$) og en KMO index ≥ 0.6 er en forutsetning for å ha et grunnlag for en god faktoranalyse (Tabachnick & Fidell, 2013). KMO viser om høye korrelasjoner mellom variabler virkelig står for reelle sammenhenger ved kontroll for andre variabler, eller ikke. KMO varierer mellom 0 - 1. Bartletts t-test undersøker en nullhypotese om at korrelasjonene mellom variablene ikke kommer fra en populasjon hvor samtlige korrelasjoner er lik null.

Steg 2. Faktorreduksjon ved bruk av Kaiser`s criterion, samt Catell`s Scree test.

Kaiser`s criterion innebar at variabelen viste en egenverdi ≥ 1 for å bli utforsket videre. Catell`s scree test innebar å plote inn den enkelte egenverdien for faktorene og undersøke det punktet på kurven hvor kurven skiftet retning (knekkpunktet) og ble mer horisontal. Komponent matrisen (Component Matrix) kan komme opp med flere aktuelle faktorer, men der ikke alle nødvendigvis har mange variabler som lader med god styrke. God styrke vurderes til verdi over 0,3.

Steg 3. Faktorrotasjon ved bruk av varimax. Mønstermatrisen (Pattern Matrix) får frem antall variabler som ladet på de aktuelle komponentene etter en faktorrotasjon, og her har vi ønsket minst tre variabler for å vurdere etablering av en komponent. I enkelte tilfeller var det hensiktsmessig med ny analyse med faktorrotasjon, basert på færre faktorer, for å få et tydeligere bilde. Ut fra komponent korrelasjonsmatrisen (Component Correlation Matrix) sjekket vi styrke på sammenhengen på disse komponentene (Tabachnick & Fidell, 2013).

I PCA erfarte vi i en konflikt mellom ønsket om å finne en enkel løsning med så få faktorer som mulig, opp mot ønsket om å forklare så mye av variansen i det originale datasettet som mulig. Vi gjennomførte i neste steg en analyse med Cronbach`s Alfa i vurdering av indre konsistens for komponenten.

Faktoranalysen har gitt en klynge av variabler, der vår egen forståelse for innholdet i komponenten lå til grunn for å foreslå en mulig fortolkning. Dette har så blitt grunnlag for etablering av og navngivelse på nye samleskår/uavhengige variabler. PCA blir brukt som en datautforskningsmetode. Tolkningen av, samt bruken av resultatene er opp til den enkelte forsker å bedømme, og dekkes ikke av håndfaste statistiske regler.

Multivariat lineær regresjonsanalyse

Vi har benyttet regresjonsanalyse til å undersøke den statistiske assosiasjonen mellom ulike variabler, dvs. i hvilken grad endringer i én eller flere uavhengige variabler forårsaker endringer i en avhengig variabel (når man kontrollerer og beregner bort effekten av andre variabler som er med i modellen).

Andel forklart varians oppgir vi som kvadrert regresjonskoeffisient (R^2). R^2 vil ha en verdi mellom 0 og 1 og angir ingen retning på samvariansen. Koeffisienten oppgir hvor mange prosent av den samlede variansen i avhengig variabel som kan forklares av uavhengig variabel.

Multivariat regresjonsanalyse innebærer å analysere med to eller flere uavhengige variabler. Vi anvendte denne til å sammenligne effektene av de ulike uavhengige variablene på avhengig variabel. Hver enkelt regresjonskoeffisient ble da kontrollert for de andre uavhengige variablene. De uavhengige variablene våre har ulike måleenheter og regresjonskoeffisientene er dermed ikke uten videre sammenlignbare. Vi benyttet derfor også standardiserte koeffisienter, β , for at de kan sammenlignes direkte. Hvor stor andel av variansen som forklares ved hjelp av den enkelte uavhengige variablene, oppgis i form av kvadrert regresjonskoeffisient. Om man multipliserer verdien med 100 får man frem effekten av avhengig variabel, oppgitt i prosent, som forklares av den enkelte uavhengige variabel (Tabachnick & Fidell, 2013).

3.4 Validitet og reliabilitet

For å vurdere kvaliteten på vår undersøkelse benyttes de to kriteriene reliabilitet og validitet. Hvis gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat innebærer det høy reliabilitet eller pålitelighet, og hvis en faktisk måler det en vil måle kan man snakke om validitet eller gyldighet. Det kreves høy reliabilitet som forutsetning for høy validitet. Forekommer det tilfeldige målefeil influerer dette på reliabiliteten, mens dataenes validitet blir direkte påvirket av systematiske målefeil (Ringdal, 2009, s. 85-86). Da vi har et stort utvalg, bør dette motvirke faren for enkelte feilkilders utslag på endelig funn.

Vi har benyttet Cronbach's alfa som redskap for vurdering av reliabilitet, der verdienes indre konsistens innenfor hver variabel avgjør om variabelen skal forkastes eller beholdes. Dermed har vi oppnådd et mål på hvor godt den verdien vi har etablert samsvarer med en annen verdi som måler det samme begrepet, men som er bygget på andre enkeltvariabler.

Alfakoeffisienten avgjør om den aktuelle verdien er tilstrekkelig for å gi et måleresultat som er generaliserbart - altså valid (Tabachnick & Fidell, 2013).

Vi har hatt ungdommer som informanter. Flere av spørsmålene omhandler tema som den unge kan hende ikke kjenner godt, slik at svarene kan inneholde feilkilder. Vi snakker da om svekket reliabilitet. Dette så vi blant annet i svaret omkring foreldres utdanningsnivå. I vår studie er det angivelig 62,8 % av fedrene og 69,8 % av mødrene som har høyere utdanning. Dette kan tyde på en overrapportering. Tallene fra 2016 viser at andel høyere utdanning var 29 % for menn og 37 % for kvinner (SSB, 2018).

I vurdering av den enkelte uavhengige faktor forklaringsvarians har vi benyttet regresjonsanalyse for å utelukke andre faktorerers innbyrdes innvirkning. Gjennom dette har vi sikret større statistisk validitet i våre funn.

Begrepet validitet benyttes også om i hvilken grad våre slutninger representerer en sannhet. Vi har i vår undersøkelse drøftet våre funn opp mot tidligere forskning og teorier, med henblikk på å underbygge funnenes validitet. I denne forbindelse kan man ikke ha en absolutt validitetsvurdering, men leser må vurdere og akseptere hvor troverdig/valid slutningene våre er.

3.5 Variablene

I operasjonaliseringen av vår problemstilling har vi hatt en pragmatisk tilnærming, gjennom å benytte ulike former for fremgangsmåter for valg av sentrale indikatorer. Vår avhengige variabel og kontrollvariablene er etablert på bakgrunn av anerkjente teorier og/eller måleinstrumenter. Vi har så foretatt statistiske analyser på datamaterialet vårt for å avklare samlinger av variabler som kan benyttes til å danne nye samlemål, der disse berører tema vi ønsker å få nærmere belyst. Temaene var utgangspunkt for utvelgelse av variabler, mens det gjennom analysene ble avdekket hvilke variabler som egnet seg til samlemål. Dessuten har vi etablert indikator navn som mer presis benevnte hva samlemålet omhandlet.

3.5.1 Avhengig variabel - Depressive symptomer

Vi har valgt å avgrense *psykiske helseplager* ved å se på unges egenrapporterte depressive symptomtrykk. Dette er utgangspunktet for vår eneste avhengige variabel.

Ungdata har åtte spørsmål omkring depressive symptomer. Hvert spørsmål har en gradering på fire nivåer fra “ikke plaget i det hele tatt” til “svært mye plaget” og er data på ordinalnivå. Spørsmålene er hentet fra skalaene Hopkins Symptom Checklist (Derogatis et al., 1974) og en tilpasset versjon av Depressive Mood Inventory (Kandel & Davies, 1982). Denne varianten er tidligere brukt i Ung i Norge-undersøkelsene. Tabellen under gjengir spørsmålene og koding av svaralternativene.

Tabell 1 Depressive symptomer, avhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Depressive symptomer	Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette? 1. Følt at alt er et slit 2. Hatt søvnproblemer 3. Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert 4. Følt håpløshet med tanke på fremtida 5. Følt deg stiv eller anspent 6. Bekymret deg for mye om ting 7. Følt deg ensom 8. Vært sint og aggressiv	1 = Ikke plaget i det hele tatt 2 = Lite plaget 3 = Ganske mye plaget 4 = Veldig mye plaget
Samlet depresjonsskala (Depr_2015)		8 - Ikke plaget i det hele tatt 32 - Veldig mye plaget

De åtte spørsmålene omkring depressive symptomer ble stilt i grunnmodulen i Ungdataundersøkelsen 2015, et utvalg på 57 300 og med en missing på 22%. For å håndtere missing data valgte vi følgende løsning: De som har svart på tre eller færre spørsmål (n=4934) er utelatt som missing. Alle som har svart på fire til syv spørsmål (n=1981) er tatt med og manglende verdier er erstattet med gjennomsnittsverdiene på de enkelte spørsmålene. Totalt gir dette et datasett med n=68494 som aktive og n=4934 som missing.

Tabell 2 Prosentvis andelen med depressive symptomer ut fra symptomstyrke, samt sentralmål per symptom Ungdata 2015

	Verdi				Gj.sn	SD	Median	(25-75)	N
	1	2	3	4					
<i>Følt at alt er et slit</i>	31,1	34,9	21,2	12,8	2,16	1,01	2	1-3	57490
<i>Hatt søvnproblemer</i>	39,4	35,1	16,6	8,8	1,95	0,95	2	1-3	57562
<i>Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert</i>	47,8	29,9	13,8	8,5	1,83	0,96	2	1-2	57482
<i>Følt håpløshet med tanke på fremtida</i>	51,7	25,9	13,6	8,8	1,80	0,98	1	1-2	57383
<i>Følt deg stiv eller anspent</i>	47,1	31,7	14,6	6,6	1,81	0,92	2	1-2	57255
<i>Bekymret deg for mye om ting</i>	33,6	29,8	22,3	14,4	2,17	1,05	2	1-3	57368
<i>Følt deg ensom</i>	54,8	25,3	11,5	8,3	1,73	0,96	1	1-2	57310
<i>Vært sint og aggressiv</i>	46,9	33,7	12,4	7,0	1,80	0,91	2	1-2	57330

(1 = ikke plaget i det hele tatt, 2 = lite plaget, 3 = ganske mye plaget, 4 = veldig mye plaget)

Etablering av samlemål: grad av depressive symptomer

Vi kunne valgt å forholde oss til depressive symptomer på et ordinalnivå, men anså det mer egnet å benytte skalamål i våre analyser. Ved å addere verdiene på de åtte spørsmålene etablerte vi et samleskår "Samlet depresjonsskala", der laveste verdi var 8 og høyeste 32 poeng. Samlefactoren fanger da opp mange ulike dimensjoner som forbindes med fenomenet depresjon, for å få et mer valid mål på depresjon.

Samlet depresjonsskala har en Cronbach´s alfa på 0,904. En verdi over 0,8 er ønskelig, dvs at denne verdien er høy. Høy verdi tilsier høy grad av samvariasjon i skårene og grunn til å anta et de er uttrykk for samme underliggende karakteristika - depressive symptomer.

3.5.2 Uavhengig variabel - Foreldres nettverksoversikt

Vi hadde ønske om å undersøke om vårt datamateriale hadde grunnlag for å se på ulike aspekter knyttet til foreldrene. Etter å ha gjennomført PCA fant vi grunnlag for å etablere to uavhengige variabler; Foreldres nettverksoversikt og Konfliktnivå i familien. Tabellen under presenterer de ulike spørsmål, som ligger til grunn for indikatoren Foreldres nettverksoversikt.

Tabell 3 Foreldres nettverksoversikt, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Foreldre 1	Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er, og hvem jeg er sammen med i fritiden	1 – Passer svært godt 2 – Passer ganske godt 3 – Passer ganske dårlig 4 – Passer svært dårlig
Foreldre 2	Foreldrene mine kjenner de fleste av de vennene jeg er sammen med på fritida	
Foreldre 4	Mine foreldre kjenner foreldrene til mine venner	
Foreldre 9	Her kommer noen utsagn om hvordan du vil beskrive forholdet ditt til foreldrene dine. Foreldrene mine kjenner til hvem jeg har kontakt med på nettet	
Sosregl 2	Her kommer noen utsagn om foreldrene dine og regler knyttet til bruk av sosiale medier Foreldrene mine kjenner til hvilke sosiale medier jeg er aktiv på	
Foreldres nettverksoversikt (ForKjenNettv2_rekod)		

Etablering av samlemål

Spørsmålene over fremkom som en klynge av atferdsformer som var høyt korrelert med hverandre. Interkorrelasjon tilsa at de fleste enheter hadde en korrelasjon på over 0,3. Et signifikant resultat, $p < 0,001$ og en KMO på 0,82, tilsa et godt grunnlag for faktoranalysen. I komponentmatrisen kom alle våre valgte spørsmål på en verdi fra 0,565 – 0,686, der en verdi over 0,3 vurderes til å være av god styrke. Cronbach`s Alfa på 0,767 tilsier en akseptabel indre konsistens. Vi anser spørsmålene til å ha fellesnevneren i dimensjonen foreldrenes kjennskap til den unges nettverk. Dette ble grunnlag for å etablere et samlemål i form av den uavhengige variabelen «Foreldres nettverksoversikt».

3.5.3 Uavhengig variabel - Konfliktnivå i familien

Den andre uavhengige variablene, som kom på plass etter faktoranalyse innenfor foreldre temaet, var Konfliktnivå i familien. Følgende spørsmål, presentert i tabellen under, ble grunnlag for denne indikatoren, som da gikk fra ordinalnivå til skala.

Tabell 4 Konfliktnivå i familien, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Foreldre 3	Jeg forsøker å holde mesteparten av fritida mi skjult for foreldrene mine	1 - Passer svært godt
Foreldre 7	Her kommer noen utsagn om hvordan du vil beskrive forholdet ditt til foreldrene dine. Jeg krangler ofte med foreldrene mine	2 - Passer ganske godt
Foreldre 8	Her kommer noen utsagn om hvordan du vil beskrive forholdet ditt til foreldrene dine. Det er ofte krangling mellom de voksne i min familie	3 - Passer ganske dårlig
Sosregl 3	Her kommer noen utsagn om foreldrene dine og regler knyttet til bruk av sosiale medier Jeg skjuler noe av det jeg skriver/deler på sosiale medier for foreldrene mine	4 - Passer svært dårlig
Fornyd 1	Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider ved livet ditt? Foreldrene dine	1 - Svært misfornøyd 2 - Litt misfornøyd 3 - Verken fornøyd eller misfornøyd 4 - Litt fornøyd 5 - Svært fornøyd

Konfliktnivå i familien (KonflFam_rekod)		5 - Svært lavt konfliktnivå 21 - Svært høyt konfliktnivå
---	--	---

Etablering av samlemål

Spørsmålene over fremsto som en klynge av atferdsformer med en interkorrelasjon i hovedsak på over 0,3. Et signifikant resultat, $p < 0,001$ og en KMO på 0,82, tilsa et godt grunnlag for faktoranalysen. I komponent matrisen kom alle våre valgte spørsmål på en verdi fra 0,323 – 0,634, der en verdi over 0,3 vurderes til å være av god styrke. Cronbach`s Alfa på 0,633 tilsier en noe svak reliabilitet. Vi vurderte at spørsmålene har fellesnevner i begrepet konfliktnivå innad i familien. Dette ble grunnlag for å etablere et samlemål i form av den uavhengige variabelen «Konfliktnivå i familien».

3.5.4 Uavhengig variabel - Relasjon til jevnaldrende

Jevnaldrende er viktige aktører i den unges liv og vi søkte derfor å undersøke om vårt datamateriale hadde grunnlag for å se på ulike aspekter knyttet til nettopp jevnaldrende. Vi har gjennomført en faktoranalyse, jamfør 2.3.11, som ga oss grunnlag for å etablere ytterligere to uavhengige variabler; Relasjon til jevnaldrende og Utsatt for mobbing. Tabellen under presenterer de ulike spørsmål, på ordinalnivå, som ligger til grunn for indikatoren Relasjon til jevnaldrende.

Tabell 5 Relasjon til jevnaldrende, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Skole_3	Er du enig eller uenig i følgende utsagn om hvordan du har det på skolen? Jeg føler at jeg passer inn blant elevene på skolen	1 - Helt enig 2 - Litt enig 3 - Litt uenig 4 - Helt uenig
Fornyd2	Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider ved livet ditt? Vennene dine	1 - Svært misfornøyd 2 - Litt misfornøyd 3 - Verken fornøyd eller misfornøyd 4 - Litt fornøyd 5 - Svært misfornøyd
Venner2	Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?	1 - Ja, helt sikkert 2 - Ja, det tror jeg 3 - Det tror jeg ikke 4 - Har ingen jeg ville kalle venner for tiden

Relasjon til jevnaldrende (Relajevn)		3 - Svært svake relasjoner 13 - Svært sterke relasjoner
--------------------------------------	--	--

Etablering av samlemaal

Spørsmålene over fremsto som en klynge av atferdsformer med en interkorrelasjon i hovedsak på over 0,3. Et signifikantresultat, $p < 0,001$ og en KMO på 0,621, tilsa et tilfredsstillende grunnlag for faktoranalysen. I komponent matrisen kom alle våre valgte spørsmål på en verdi fra 0,575 – 0,663, der en verdi over 0,3 vurderes til å være av god styrke. Cronbach`s Alfa på 0,512 tilsier en noe svak indre konsistens, men dette kan ha sammenheng med at vi samlet har få faktorer med. Vi har trukket ut en av faktorene i analysen til en egen selvstendig uavhengig variabel, da vi anser den til å måle noe eget og ha nok tyngde til å stå selvstendig. Denne faktoren, Utsatt for mobbing, beskrives i påfølgende avsnitt. Spørsmålene over anser vi å ha som fellesnevneren relasjon til jevnaldrende, og etter omkoding etablerte vi samlemaalet/skalaen «Relasjon til jevnaldrende».

3.5.5 Uavhengig variabel - Utsatt for mobbing

Variabelen er del av grunnmodulen og ble tatt med i vår faktoranalyse vedrørende ulike aspekter omkring venner. Vi valgte imidlertid å bruke den som egen uavhengig variabel, men også den anses å si noe om den unges relasjon til jevnaldrende. Ut i fra teoretisk kunnskap kjenner vi til at dette aspektet i relasjon til jevnaldrende veier såpass tungt og kan ha betydelig påvirkning på den unges liv, derav utskilt som egen faktor.

Tabell 6 Utsatt for mobbing, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Utsatt for mobbing (Mobb2)	Bli du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysing av andre unge på skolen eller i fritiden?	1 - Aldri 2 - Nesten aldri 3 - Ja, omtrent en gang i måneden 4 - Ja, omtrent hver 14.dag 5 - Ja, omtrent en gang i uka 6 - Ja, flere ganger i uka

3.5.6 Uavhengig variabel - Kjønn

Vi tar med variabelen kjønn som en egen uavhengig variabel. Den er interessant både i forhold til å belyse fenomenet depresjon i lys av kjønnsforskjeller, men også for å se om kjønn i noen grad samvarierer med andre uavhengige variabler. Blant våre informanter var det 49,9% gutter og 50,1% jenter.

Tabell 7 Kjønn, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Kjønn	Er du gutt eller jente?	1 - Gutt 2 - Jente

3.5.7 Uavhengige variabel - Sosioøkonomisk status

I Ungdatainnsamlingen for 2015 har man benyttet tre ulike dimensjoner for å kunne belyse sosioøkonomisk status for familien den unge lever i. Sosioøkonomisk status er en samlet vurdering av den unges tilgang på sosiale, økonomiske og kulturelle ressurser (Bakken et al., 2016).

De ulike variablene er; familiens økonomi, foreldres utdanningsnivå, antall bøker i hjemmet og familiens velstandsnivå / ”Family Affluence Scala”. Respondentene er såpass unge at deres sosioøkonomiske status er nært knyttet til familien og derfor er familien kilde for vurdering.

I og med at Ungdata ikke innebærer noen mulighet for å kontrollere om den unges besvarelse er i tråd med virkeligheten, har man tatt med både en subjektiv og en objektiv dimensjon. Den subjektive delen innebærer den unges egne vurdering av familieøkonomien. I den objektive delen ligger det spørsmål om antall biler i husstanden, feriereiser og antall soverom, der besvarelsene vil indikere god eller svak økonomi. Når familiens kulturelle tilgang vurderes, benyttes foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet som mål.

Familiens økonomi

Ungdata har et spørsmål omkring familieøkonomi. Spørsmålet har en gradering på fem nivåer, data på ordinalnivå. Tabellen under gjengir spørsmålet og koding av svaralternativene.

Tabell 8 Familiens økonomi, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Familiens økonomi (FamRd1)	Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste to årene?	1 - Vi har hatt dårlig råd hele tiden 2 - Vi har stort sett hatt dårlig råd 3 - Vi har verken hatt god råd eller dårlig råd 4 - Vi har stort sett hatt god råd 5 - Vi har god råd hele tiden

Kulturell kapital/Foreldres utdanningsnivå

Ungdata har to spørsmål omkring foreldres utdanningsnivå. Hvert spørsmål har en gradering på to nivåer, dvs nominaldata. Spørsmålene er tenkt å fange opp kulturell kapital. På bakgrunn av de to spørsmålene har vi laget et samlemål for foreldres samlede utdanningsnivå. Tabellen under gjengir spørsmål og koding av svaralternativene.

Tabell 9 Foreldres utdanningsnivå, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Foreldres utdanningsnivå	Har faren og moren din utdanning på universitet eller høyskole? Sett ett kryss for mor og ett kryss for far	1 = ja 2 = nei
Foreldres samlede utdanningsnivå, samlemål (FOR_UTD)		0 = ingen av foreldrene har høyere utdanning 1 = en av foreldrene har høyere utdanning 2 = begge foreldre har høyere utdanning

Kulturell kapital/Antall bøker i hjemmet

Et annet spørsmål som skal lade akademiske ressurser eller kulturell kapital, er spørsmålet omkring antall bøker i hjemmet. Spørsmål har en gradering på seks nivåer, data på ordinalnivå. Tabellen under gjengir spørsmålet og koding av svaralternativene.

Tabell 10 Antall bøker i hjemmet, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Antall bøker i huset	Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos dere?	1 - Ingen 2 - Mindre enn 20 3 - Mellom 20 - 100 bøker

(Bker)	4 - Mellom 100 - 500 bøker 5 - Mellom 500 - 1000 bøker 6 - Mer enn 1000 bøker
--------	---

Familiens velstandsnivå - ”Family Affluence Scale”

Ungdata har fire spørsmål omkring families velstandsnivå. Spørsmålene har ulike svargraderinger, med data på nominal- og ordinalnivå. Tabellen under gjengir spørsmålene og koding av svaralternativene. På bakgrunn av enkelt spørsmålene har vi etablert et samlemaal som vi har benyttet som uavhengig variabel som mål på sosioøkonomisk status. Kodingen av samlefaktoren er gjengitt under tabellen. Fremgangsmåten har vi fått på henvendelse til Mira Aaboen Sletten ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA, og den er blant annet benyttet i analysearbeidet til hennes artikkel “Psykiske plager blant ungdom: sosiale forskjeller og historier om de flinke pikene” (Sletten, 2017) Family Affluence Scale (FAS) som mål på familiens velferdsnivå, ble innført i grunnmodulen til Ungdataundersøkelsen i 2014.

Tabell 11 Familiens økonomi, uavhengig variabel

Variabelnavn	Spørsmålsformulering	Verdiangivelse
Familiens velstandsnivå	Har familien din bil? (FAS1)	1 = Nei 2 = Ja, en 3 = Ja, to eller flere
	Har du eget soverom? (FAS2)	1 = Ja 2 = Nei
	Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din i løpet av det siste året? (FAS3)	1 = Ingen ganger 2 = En gang 3 = To ganger 4 = Mer enn to ganger
	Hvor mange datamaskiner har familien din? (FAS4)	1 = Ingen 2 = En 3 = To 4 = Mer enn to
Familiens velstandsnivå / Family Affluence Scale (Samlemål)		1 = Lavest sosioøkonomisk status 2 = Lav sosioøkonomisk status 3 = Middels sosioøkonomisk status 4 = Høy sosioøkonomisk status 5 = Høyest sosioøkonomisk status

Samleskåren er basert på fire spørsmål fra Family Affluence Scale og anses som et mer objektivt mål på familiens økonomiske ressurser (Sletten, 2017, Currie et al., 2008).

4 Teori

Vi har valgt teorier som representerer tradisjonelle perspektiver i forståelse av psykisk helse, samt årsaksforhold til psykiske plager - herunder sosioøkonomi og relasjoner. Som motpol til dette har vi valgt et sosiologisk perspektiv som anser økte psykiske helseplager som resultat av trekk ved det moderne industrialiserte forbrukersamfunnet. Vi avrunder kort med en forskningsstudie som beskriver unge jenters stressopplevelser, sett i sammenheng med den nye modernitet, kjønn og ungdomstid. Vi anser perspektivene som relevante i lys av vår problemstilling: *Beskrive kjønns spesifikk forekomst av depressive plager blant ungdom i 2015 og avklare hvorvidt relasjoner med foreldre og jevnaldrende statistisk kan predikere depressive plager i denne gruppen.*

Teorien vil så i neste kapittel benyttes til å belyse og drøfte våre funn.

4.1 Depresjon

Depresjon er en plagsom tilstand der kjennetegnes av sterk psykisk smerte som består i følelsen av tristhet, skam- og skyldfølelse samt likegyldighet og mangel på glede over ting. Det er vanlig at sinne og frustrasjon også er en del av bildet, i likhet med selvforakt og økt tendens til utmattelse. Det blir en negativ bekreftende spiral, hvor man orker mindre enn tidligere, bebreider seg selv for det man ikke fikk til og følelsen av depresjon forsterkes (Egeland & Poulsen, 2016).

Ifølge Råd for psykisk helse vil 20-30 prosent en eller flere ganger i livet erfare hvordan det er å ha en depresjon. Det svarer til én av seks som opplever depresjon en gang i livet, hvor halvparten vil bli rammet igjen senere. Det er flere kvinner enn menn som rammes av depresjon, og halvparten vil oppleve å få problemer knyttet til angst i tillegg. Depresjon debuterer gjerne tidlig i ungdomsårene. Psykiskhelse.no beskriver depresjon som en tilstand der kan ha kroppslige implikasjoner i og med at appetitten økes eller minskes hvilket også gjelder for søvnbehovet. Det understrekes at symptomene kan variere i omfang og forekomst, og at intet forløp er likt for alle. Depresjon forekommer i ulike grader fra mild til alvorlig, hvor en depresjon av mildere karakter ofte kan avhjelpest ved samtale med fortrolige personer i nettverket samt fysisk aktivitet. Er depresjonen utløst av et konkret problem, kan hjelpen bestå i å løse problemet. Er depresjonen mer alvorlig kan samtale med profesjonelle være

nyttig samt evt. medikamenter, som også tas i bruk når det er konstatert en alvorlig depresjon (Råd for psykisk helse, 2015).

Egeland og Poulsen (2016) fremhever at det ikke finnes én eksakt teori eller svar på, hvorfor depresjon oppstår, men tilslutter seg tankegangen om, at det er et komplekst samspill mellom arv, miljø og vilkår i oppveksten. Depresjon er alltid influert av negative tanker og er som beskrevet over, i en viss grad selvforsterkende. Det ses kroppslige påkjenningen med økte nivåer av kortisol, og i hjernen endres aktiviteten i amygdala som også omtales som hjernens alarmsystem og hippocampus som er senter for hukommelse (Egeland & Poulsen, 2016).

4.2 Stress-sårbarhet

Anders Broberg m.fl. (2015) formidler at psykiske lidelser ikke pr. definisjon er noe man arver fra foreldrene sine, ei heller at man under uheldige vilkår kan forventes å utvikle en navngitt sykdom. Broberg (2015) fremhever at vi ikke har kartlagt alle geners betydning, men at barn kan ha medfødte sårbarheter som under visse vilkår kan utvikle seg og resultere i psykiske sykdommer. Vilkårene som henvises til er «stress» som et grunnleggende element i stress-sårbarhetsmodellen. Den kjennetegnes ved tankegangen om at psykisk lidelse utvikler seg under innflytelse av biologiske, psykologiske og sosiale faktorer. Sårbarhet i denne teorien handler da om biologiske og psykologiske tilstander, eksempelvis mindre begavelse eller utfordrende personlighetstrekk. Av de biologiske tilstandene vil gener selvsagt ligge utenfor individets innflytelse, i likhet med de påvirkninger man utsettes for i fosterstadiet, for tidlig fødsel og lignende. Temperamentet, det vil si det karakteristiske for personligheten, vil variere fra person til person og anses som en medfødt biologisk tilstand. I løpet av barndommen inngår barnet i samspill med omverden og temperamentet vil forme seg etter dette. I hvor stor grad utfordringer i det medfødte temperamentet spiller inn på senere utvikling av psykisk lidelse avhenger av hvordan omgivelsene, da primært foreldrene håndterer barnet. Er foreldrene flinke til å tilpasse seg barnets særpreg og hjelpe barnet med å balansere tilværelsen på en hensiktsmessig måte, vil medfødt temperament ha mindre å si for uheldig utvikling senere. Har foreldrene derimot vanskelig for å være optimale foreldre, og er mangelfulle ift. å kompensere for barnets utfordringer, vil den medfødte sårbarhet ha mer å si for eventuell negativ utvikling senere. Stress betraktes som uheldige miljøfaktorer som påvirker barnet over lengre tid. Det involvere fysiologiske reaksjoner på fysisk eller psykisk truende opplevelser, som er på kanten av hva barnet kan håndtere. Et mer dekkende ord for

stress er risikofaktorer, som betegner de elementer som kan ha sammenheng med utvikling av psykiske lidelser og er tilstede hele eller deler av barndommen (Broberg et al., 2005).

4.3 Den nye modernitet

I forskningslitteraturen presenteres gjerne to ulike typer av miljøforklaringer. *Tradisjonelle risikofaktorer* i form av strukturendringer i familien for eksempel skilsmisse og familieøkonomi. Livsstilsfaktorer, herunder kostholdsvaner, søvn og bruk av sosiale media, samt omgang med jevnaldrende inkludert mobbing og ensomhet. En kombinasjon av disse og andre indikatorer kan ha sammenheng med den økende forekomst av psykiske plager blant unge (Wichstrøm, 2008). Nyere forskning har løftet opp en annen faktor; *ny helserisiko* der ungdom anses utsatt for en økt belastning i form av å være utsatt for større krav og stress som utslag av vårt moderne samfunn (Beck 1992, Giddens 1991, Eckersley 2011).

De sosiale og kulturelle rammene rundt den sosiale prosessen hvor ungdom utvikles til voksne er i stadig endring. Disse endringene skjer imidlertid i ulikt tempo, og de siste tiårene anses endringene i vestlige land å ha gjennomgått en ny stor transformasjon - uten sidestykke i omfang og tempo. Den tyske sosiologen Ulrich Beck (f. 1944) og den britiske sosiologen Anthony Giddens (f. 1938) har begge rettet oppmerksomheten mot konsekvensene av de voldsomme endringene i vestlige sivilisasjoner på det sosioøkonomiske planet (Krange & Øia, 2005).

4.3.1 Beck - et risikosamfunn

Beck (1992) omtaler det nye samfunnet som et risikosamfunn. Han beskriver at vi har utviklet oss fra et industrisamfunn der økonomi og produksjon fremavlet rikdom som det konstituerende for samfunnet. Mens vi nå har beveget oss over i et risikosamfunn, der risiko blir den viktigste drivkraften i samfunnsutviklingen. Han viser da til risikoer skapt av kapitalismen, blant annet miljøproblemer, som kan ramme alle uavhengig av de tradisjonelle strukturer som sosial klasse, kjønn og utdanning. De sosiale strukturene tappes da for funksjon og mening, og dermed kan de heller ikke bidra til å gi folk svar på hvem de er eller hva de vil med livene sine. Dette resulterer i individualisering, som innebærer at fokuset overflyttes til individuell realisering av eget liv. Det er noe som gir økt frihet, men denne friheten er tuftet på en destabilisert samfunnsstruktur som tilsier lite forutsigbarhet og usikkerhet i konkrete valg- og handlingssituasjoner. Økt frihet innebærer altså større mulighet

for å velge egen livsvei, men samtidig også økt fare for ikke å lykkes. Individualiseringen innebærer et personlig ansvar med fare for selvforskyldt marginalisering (Beck, 1992).

4.3.2 Giddens - risiko under senmoderniteten

Giddens forståelse representerer ikke noe fundamentalt brudd med den klassiske sosiologien, men anser moderniteten til å videreføre og intensivere prosesser som alltid har vært del av det industrialiserte samfunn (Krange & Øia, 2005). Giddens (1991) omtaler at samfunnet vårt har raskt voksende tilgang på kunnskap på mange områder, derav en stadig mer fragmentert og mangfoldig ekspertkunnskap med et globalt preg. Denne ekspertkunnskapen utvikler de omgivelsene vi lever i, på godt og ondt, og resulterer i at vi stadig stilles overfor nye situasjoner, utfordringer og problemer. Det produseres nye former for risikoer, men kompleksiteten tilsier at enkeltindividet ikke kan opparbeide tillit til systemene gjennom selvstendige rasjonelle vurderinger av systemets funksjonsmåte - de er for mange, for abstrakte og for kompliserte. Giddens trekker frem at vitenskap og teknologi ikke bare skaper muligheter, men også nye farer, risikoer og avmakt/usikkerhet omkring hvor dette bærer hen (Giddens, 1991). Fellesskapet, som var sterkt tilknyttet samfunnsstrukturene, mister sitt kollektive handlingsfellesskap. Strukturendringene innebærer også en oppløsning av opplevelse av tid og sted. Det gir utslag i at enkeltindividet i økende grad er tvungen til å planlegge tiden, også i tette relasjoner. Reising, flytting og moderne kommunikasjonsmidler fører også til at sosiale relasjoner ikke lenger begrenses av geografiske distanser. Giddens (1991) benytter begrepet ontologisk sikkerhet som viser til at gjennom den grunnleggende tilliten et barn lærer å utvikle til sine nære omsorgspersoner, dannes et grunnlag for mer alminnelig tillit til omgivelsene. Denne utviklingen omfatter også en grunnleggende tillit til aktører og institusjoner som man ikke har direkte relasjon til. Mennesker stilles i stadig større grad overfor konkurrerende kunnskapsbaserte valg og handlingsalternativer, og som konsekvens tvinges de til å ha et bevisst og aktivt forhold til kunnskap. På samme måte tvinges menneskene til å ha et refleksivt forhold til seg selv, der selvidentitet innebærer at man må utvikle og vedlikeholde identiteten sin selv i form av et kontinuerlig refleksivt arbeid (Krange & Øia, 2005).

Hovedtrekkene ved Beck og Giddens forståelse er at ungdomstiden representerer et brudd i forhold til foreldregenerasjonen med hensyn til at sosiale konstruksjoner, som nasjoner, tradisjoner, kjønn, etnisitet og klasse, er visket ut og har mistet relevans. Bruddet innebærer

nye former for risiko, individualisering og refleksivitet. Med dette følger å leve under betingelser som man i liten grad har innvirkning på, i et globalt rom av usikkerhet og uten entydige tradisjoner - som overleverte livsoppskrifter og rollestereotyper - å lene seg på. Forutsetningene tvinger den enkelte til å leve et refleksivt liv (Giddens, 1990).

Kort oppsummert blir enkeltmenneske stående med uoversiktlige handlingsalternativer, svakt normtrykk og få samfunnsmessige orienteringspunkter. Globaliseringen der samfunnet i stadig større grad preges av flyt av mennesker, meninger og kommunikasjon på tvers av nasjoner, etnisitet og sosiale grenser, medføre mer komplekse relasjoner.

4.3.3 Eckersley - risikoen for tap av indre verdier

Den australske sosiologen Richard Eckersley ligger nær opp mot Beck og Giddens' teori, men er mer tverrfaglig i sitt syn på samfunnet. I artikkelen "A new narrative of young people's health and well-being" trekker han frem at mange forklarende faktorer står i sammenheng med hverandre. De er knyttet til kulturelle forandringer i vestlige nasjoner, særlig med større materialisme og individualisme og begge fremmer den moderne forbrukskulturen.

De kulturelle faktorene har også en mer immateriell, gjennomgripende effekt som påvirker velvære. Eckersley (2011) omtaler en forvirring der autonomi forveksles med uavhengighet eller adskilthet. Den uklare autonomien hos de unge har medført dette skiftet fra indre til ytre mål som penger, status og anerkjennelse.

De ytre målene fører en streben med seg for å gjøre mest mulig ut av sitt liv, samt risiko for økt konkurranse, urealistiske mål og skuffelser. Dessuten leder det til en higen etter mening i rikdom og personlige prestasjoner, fremfor delte kulturelle tradisjoner og fellesskap.

Eckersley (2011) anser dette som en distraksjon fra hva som er viktig for trivsel og god helse; kvaliteten på relasjonen til hverandre og verden, som bidrar til en dyp og sikker følelse av egenverd og eksistensiell sikkerhet. Han understøtter dette med sitatet "As Goethe warned, things that matter most must never be at the mercy of things that matter least" (Eckersley, 2011).

4.4 Relasjoner og identitet

I tradisjonell forståelse har alltid relasjoner vært vektet som en vesentlig faktor i ungdomstiden, knyttet til at signifikante andre spiller en sentral rolle i sosialiseringprosessen og identitetsdanning.

Krange & Øia (2005) beskriver fire ulike komponenter som danner bakgrunn for utvikling av identitet. Den første handler om å kjenne seg selv i betydning av å lete etter indre strukturer og egenskaper i sin egen personlighet, *selverkjennelse*. Den andre handler om hvem en er i relasjon til andre, i form av personlige egenskaper og væremåte. Ut fra erfaringer med andre danner det seg et *selvbilde*. Den tredje komponenten går på hva man står for, eller hva man kan stå inne for. I ungdomstiden går man fra å være et underordnet medlem av en kjernefamilie til å bli et selvstendig samfunnsindivid, hvor en må ta stilling til en rekke spørsmål og tema, og plassere seg i et meningsunivers - *kulturell identitet*. Fjerde komponent er *sosial identitet* som uttrykker den enkeltes bevisste tilknytning til en gruppe, der tilknytningen har en klar verdi- og følelsesmessig betydning (Krange & Øia, 2005).

Denne forståelsen for identitetsutvikling vektet klart relasjonenes betydning. Beck og Giddens har ikke et spesielt fokus på ungdom, men deres teorier kan bidra til et bilde av unge som frie selvdeterminerende individer.

4.4.1 Relasjoner med jevnaldrende

Vennskap kan ifølge Kvello (2009) karakteriseres som følgende; en frivillig relasjon med overveiende positive følelser med varighet over tid. Vennskap er i stor utstrekning en subjektiv følelse så det forekommer at den ene parten anser det som et vennskap mens andre parten anser det som et bekjentskap. Kvello refererer også til Aristoteles når han beskriver vennskap. Aristoteles skildrer tre former for vennskap, der den første baserer seg på *nytte*, hvor vennskapets varighet består i hvor lenge den nyttige part er nyttig for vennen sin. Den andre typen baserer seg på *glede*, som er vanligst blant ungdommer. Gleden kan, i likhet med nytten være av flyktig karakter. Den tredje formen bygger på *dyd*, der man har et gjensidig og genuint ønske om det gode for den andre parten som for seg selv. Det er den formen som er sjeldnest, men gjerne livslang (Kvello, 2009).

Vennskap kan i dagens samfunn håndteres og vedlikeholdes annerledes i og med at sosiale medier er blitt så utbredt. Det betyr at geografiske avstander er mindre viktige, og gamle, fraflyttede venner er enklere å holde kontakten med. Mennesket er i utgangspunktet et sosialt vesen, som gjerne streber etter anerkjennelse fra de med antatt høyere status enn en selv. Sosial aksept er viktig for de fleste enten det dreier seg om skoleklassen, nabolaget eller annet. For barn er det å føle seg sosialt akseptert som en del av fellesskapet mer viktig for den psykiske velvære, enn det å ha en bestemt bestevenn. Barn som ikke klarer å knytte vennskap med jevnaldrende i de første fem leveårene utviser en grunnleggende mangel på kompetanse og dette kan ha sammenheng med tilbøyeligheten til å utvikle psykisk lidelser senere i livet. Fordelene man nyter ved å inngå i vennskap er i hovedsak den sosiale støtten som gjerne skal finnes der. Støtten kan være den emosjonelle støtte, der en opplever seg verdsatt og forstått. Det kan dreie seg om praktisk bistand, eventuell økonomisk støtte, samt informativ støtte der man tilføres kunnskaper og utvikler ferdigheter, samt støtte til å vurdere egen oppførsel.

Relasjoner blant ungdom eksisterer ikke utelukkende ansikt til ansikt. Internett og sosiale medier er en sentral arena for ungdommene når de skal omgås. Diverse spill eller nettbaserte tjenester kan danne rammen om det de unge har til felles, alternativt kan sosiale medier anvendes for å etablere og planlegge sosiale arrangementer. De unge som føler det er vanskelig å samhandle ansikt til ansikt kan ofte lettere etablere vennskap på sosiale medier. Flere opplever det enklere å få venner på nettet, der de ytre årsakene til eventuell ekskludering ikke er synlig. Statussymboler i form av merkeklær, familiens bil, bryster og definerte muskler ses ikke, eller er ikke relevant i en chattegruppe. Dermed kan internettet bli et viktig fundament for ungdommens nettverk og relasjon med jevnaldrende, som en sosial arena for kommunikasjon, interaksjon og relasjon. Staksrud (2017) fremholder i Oppvekstrapporten 2017 at mange foresatte er skeptiske til å la deres ungdommer bruke for mye tid på data, da de voksne har en viss forbeholdenhet knyttet til det ukjente. Mange foresatte vil ikke godta at deres barn i høy grad pleier deres vennskapelige relasjoner på nettet, fordi det avviker så grunnleggende, fra den gang de selv var unge. Flere frykter også at deres unge barn er sårbare på nettet, og vil kunne la seg utnytte av andre unge eller voksne med ureelle hensikter. Det påpekes av Staksrud (2017) at nettet ikke gjør ungdommer mer sårbare, men hun erkjenner at de som er sårbare i utgangspunktet kan bli mer tilgjengelige for de som ikke har ærlige hensikter. Det er ifølge Staksrud (2017) forståelig at mange velger et «føre-var» prinsipp, samtidig som hun poengterer at (u)begrunnet redsel og usikkerhet har en negativ avsmittning på barna, som heller burde introduseres tidlig for internettet, med henblikk på å opparbeide

seg de nødvendige ferdigheter der. Mange norske ungdommer ser i dag på internettet som den primære kilde til å pleie sosiale relasjoner, med dets muligheter for å oppsøke likesinnede, få råd, omsorg og tilbakemelding. Nettvenner anses som like verdifulle som venner man kjenner «offline». Nettet blir i så måte en god beskyttelse mot å føle seg utestengt og utelatt, men tilbyr mulighet for samhold og deltakelse (Staksrud, 2017).

I tidsskrift for Norsk Legeforening anslås det, ifølge Vatn et.al. (2007) at 10 % av barn og unge opplever seg mobbet 2-3 ganger i måneden eller oftere. Det skjelnes mellom direkte og indirekte mobbing. Den direkte mobbing inkluderer voldshandlinger, trusler og fornærmelser, samt åpenlys latterliggjøring av noen. Den indirekte formen for mobbing går på sosial isolering, ignorering og ryktespredning og rammer i så måte den utsattes relasjoner. Tidligere var det vanlig å definere begrepet mobbing mer snevert, med fysiske og verbale utsagn eller angrep. Definisjonen gjorde at gutter angivelig var de som i størst grad følte seg mobbet. Med en videre definisjon av begrepet viser nyere studier at kjønnsforskjellen er mindre enn tidligere antatt. Fremdeles er det en liten overvekt av gutter som mobbes. Det viser seg også forskjell i hvilken type mobbing kjønnene opplever, hvor guttene opplever mobbing direkte, mens jenter mer indirekte. Andre studier antyder at gutter i like høy grad som jenter opplever indirekte mobbing. Vatn et al. (2007) fastslår at situasjoner der det forekommer mobbing, ikke skal anses eller behandles som konflikt, men må håndteres som et overgrep. Det viser seg en sterk sammenheng mellom det å oppleve mobbing og ha dårlig psykisk helse. Særlig når det dreier seg om indirekte mobbing. Sterkest er sammenhengen mellom mobbing og depresjon. I forhold til psykiske og fysiske helseplager er dette mest fremtredende i den gruppen som både mobber og selv blir mobbet enn dem som kun opplever mobbing (Vatn et al., 2007).

4.4.2 Relasjoner og tilknytning til foreldre

Bowlby (1988) fremhever at tilknytningen som barn har til sine foreldre spiller en stor rolle i utviklingen av personligheten. Evnen til å knytte nære, emosjonelle bånd er tilstede som et grunnleggende element allerede fra fødselen, og vedvarer gjennom livet. Et spedbarns overlevelse beror på om noen voksne ivaretar deres fysiologiske og psykologiske behov. Opplever barnet en positiv tilknytning til foreldrene vil barnet forvente positive tilknytninger til andre individer senere i livet. Har det derimot erfaring for, at foreldrene er ustabile i tilstedeværelsen, eller ikke er tilgjengelige når det har behov som må dekkes, vil dette ha betydning for hvordan det senere inngår i relasjoner med andre. Mønstrene som foreldre og

barn etablerer tidlig har en tendens til å vedvare utover oppveksten. Utvikler barnet seg til å bli et vesen som foreldrene opplever som krevende eller vanskelig, vil deres holdning til barnet avspeile dette. Det kan medføre en enda mer krevende atferd fra barnet og på den måte vedlikeholdes en negativ spiral (Bowlby, 1988).

Barnets mulighet for tilknytning til sine foreldre er sterkt forbundet med foreldrenes evne til å knytte seg til barnet. Er foreldrene påvirket av rusmidler, psykisk utviklingshemmede eller oppslukt i egne problemer vil deres tilknytning til barnet bli skadelidende. Evnen til å være gode foreldre er ikke en særskilt egenskap, men skal ses i relasjon til det enkelte barn på et gitt tidspunkt. Utover foreldrepåvirkning er det også en betydelig innflytelse på barnet i miljøet utenom familien. De fleste foreldre i dag arbeider utenfor hjemmet, og følgelig stilles det større krav om kvalitet på daginstitusjoner mv. Familier er i dag i langt høyere grad avhengige av samfunnet som støttespiller for å ta vare på barna. Når barn allerede i deres tidlige leveår tilbringer mye tid utenfor hjemmet, hevder Broberg (2005) at den sosialisering barnet mottar fra deres jevnaldrende er vel så viktig som tilknytning til mor og far, ikke minst når barnet mobbes (Broberg et al., 2005).

Et barn som har opplevd foreldrene sine bli skilt, vil ifølge Hyggen og Hammer (2013) være mer tilbøyelig til å oppleve psykiske plager senere i livet. Årsaken til dette kan være sammensatt av flere faktorer. Det er nærliggende å anta at forut for en skilsmisse, kan foreldrene ha hatt et innbyrdes, konfliktfylt forhold som har vært ubehagelig for barnet å bo i. Den endrede familiestruktur vil også medføre mindre tilstedeværelse og oppfølging fra foreldrene, samt tilhørende dårligere økonomi enn før bruddet (Hammer & Hyggen, 2013).

Per Arne Rød (2012) har i sin ph.d avhandling sett på norsk og internasjonal forskning som omhandler konfliktfylte brudd i samlivet. Formålet er å bidra til økt forståelse for hvordan dette påvirker barns helse og utvikling. De konflikter som barnet kan oppleve at foreldrene har, variere fra hverdagens utveksling av meningsforskjeller til høylytte krangler, trusler og vold. Er det mye konflikter i hjemmet, hva enten det er tale om intakte familier, eller hvor det har vært brudd, preger dette atmosfæren i familien og dermed kan barnet også påvirkes. Ifølge Rød (2012) har foreldre med høyt konfliktnivå ofte en begrenset involvering i barna sine, idet de tenderer å behandle barna sine med distanse eller ignorering. Barn som vokser opp i hjem med konflikter mellom far og mor, har som voksne økt risiko for psykisk lidelse og andre sosiale utfordringer herunder vanskelig tilknytning til arbeidsmarkedet. Foreldres høye

konfliktnivå påvirker også barnas nåtidige relasjoner med jevnaldrende fordi deres sosiale kompetanse lider under foreldrenes konflikter (Rød, 2012).

Eide (2008) beskriver at barn som vokser opp i familier med høyt konfliktnivå søker å opprettholde best mulig allianse til begge foreldrene, og vil derfor oftest innta en nøytral posisjon. De vil vegre seg mot å ta parti til fordel for den ene forelderen og vil også være tilbakeholdende med å signalisere sine synspunkter og følelser. Det kan føre til at barnet mister eierforhold til opplevelsene sine og emosjonelt sett gir de kjøp på seg selv for å bevare familiestrukturen, slik de forventer at foreldrene ønsker det (Eide, 2008).

Et kjennetegn ved den moderne familien i dag er at antall barn faller mens levealderen stiger. Det er flere levende beste- og oldeforeldre i familiene. Det kan lede til en antakelse om at det er flere omsorgspersoner tilgjengelig, hvilket kan styrke familiens sosiale bånd på tvers av generasjonene. Barn tilbringer relativt mye tid i profesjonelles, betalte varetekt, og streifer i mindre grad omkring i parker og på fotballbaner rundt om i byen. Det betyr at foreldrene i dag har økt oversikt over hvor de befinner seg, og hvem de henger sammen med. Attpåtil kommer det økte omfanget av sosiale medier som både barn og voksne i utstrakt grad har tatt i bruk. Det bidrar til nye kommunikasjonsformer og større mulighet for foreldre og barn til å ha oversikt over hverandres liv (Øia & Vestel, 2014).

Antakelsen om at foreldrene er de som kjenner barnet sitt best, er ifølge Kvello (2009) helt utdatert og kanskje naivt. Han henviser her til at barn tilbringer størstedelen av sine våkne timer utenom familien, hvilket betyr at det er store deler av barnets liv som foreldrene ikke kan overvåke og ha direkte innflytelse på. Ønsker foreldrene kjennskap til barnets liv utenom familietiden, må de oppsøke informasjon fra de kretse hvor barnet ellers vanker og sette disse opplysninger sammen til et helt bilde av barnet sitt. Selv om barnet tilbringer en stor del av livet sitt borte fra foreldrenes fysiske rekkevidde, er det stadig slik at foreldrene har en stor grad av påvirkning på barnet. Det skyldes det faktum, at de preger barnet helt fra begynnelsen av livet, der de antakelig er aller mest åpne for påvirkning, og videre i en lang årrekke fremover. Naturlig nok har foreldrene også en sterk emosjonell involvering i barnet og treffer avgjørelser på vegne av barnet som påvirker mulighetene for utvikling (Kvello, 2009).

Beck (1992) omtaler familien som "The Negotiated Family" Dagens risikosamfunn står i kontrast til tidligere samfunn, hvor man hadde stabile kjernefamilier og tradisjonelle kjønnsroller. Han argumenterer for at den tradisjonelle patriarkalske familien ikke klarte å gi et stabilt og forutsigbart grunnlag for familien ved å definere hvert medlems rolle og ansvar.

Den patriarkalske familien har imidlertid blitt undergravd av to trender; *større likestilling* - som har utfordret mannlig dominans på alle områder av livet, der kvinner krever likestilling både på jobb og i ekteskap - og *større individualisme* - folks handlinger styres mer av beregning av egeninteresse enn en følelse av forpliktelse til andre. Disse trendene har ført til fremveksten av "den forhandlede familien". Forhandlede familier følger ikke de tradisjonelle familienormene, men varierer i henhold til deres ønsker og forventninger, ved å bestemme seg for hva som er best for dem ved diskusjon. De går inn i relasjoner på et likeverdig grunnlag. Den forhandlede familien kan være mer likeverdig, men mindre stabil, fordi det er preget av større likestilling (Beck, 1992).

Giddens (1991) omtaler familien som "The pure relationship" Han argumenterer også for at familien og ekteskapet har blitt forandret med større grad av valgfrihet og likestilling mellom kvinner og menn. Han trekker frem tre generelle trekk, der det første handler om at grunnlaget for ekteskap og familie har forandret seg til at paret er fri til å definere forholdene selv, i stedet for å bare utføre roller som er blitt definert på forhånd ved lov eller tradisjon. Videre beskriver Giddens (1991) at det typiske forholdet er "det rene forholdet" som eksisterer utelukkende for å møte partenes behov og vil trolig fortsette bare så lenge det lykkes. Par forblir sammen på grunn av kjærlighet og seksuell tiltrekning, mer enn tradisjon, en følelse av plikt eller for barnas skyld. Det tredje trekket handler om at relasjoner blir en del av selvoppdagelsesprosessen eller selvidentiteten, der det å prøve forskjellige forhold blir en del av prosessen for å fastslå hvem vi er. Giddens (1991) påpeker at med økt valgfrihet følger at personlige relasjoner uunngåelig blir mindre stabile og kan avsluttes mer eller mindre etter eget ønske av enhver part.

4.5 Stressfaktorer for jenter i det moderne samfunn

I gjennomgang av moderne forskning på temaet har vi funnet en studie som tilfører ytterligere forståelse for vårt tema. Vi velger å presentere den kvalitative studien da det belyser sentrale perspektiver vi betoner i vår kvantitative studie. Wiklund, Bengs, Malmgren-Olsson og Öhman's forskning i 2010 er basert på 40 jenter i alderen 16-25 år, som hadde søkt hjelp til selvdefinerte stressrelaterte problemer. Studien presenterer tre identifiserbare klynger av stressfaktorer som favner jentenes stressopplevelse. De omtaler *Den moderne stressfaktor* med fire ulike aspekter som tar for seg streben etter effektivitet og rasjonalitet, higen etter perfeksjon og kamp om sosial status. Den siste representerer muligheten for stadig å kunne ta

valg. I Wiklunds perspektiv er det fem ulike typer *Stressfaktorer grunnet kjønnsbilde* for jenter. De knytter seg forventning om å oppfylle en omsorgsrolle, ulike krav og plikter i forhold til gutter samt belastninger knyttet til kvinnelig kroppsbilde og selvfølelse. Videre handler det om eksponering for undertrykkelse og vold og i tillegg motstridende feminine posisjoner. Sist beskriver Wiklund (2010) *Stressfaktorer ved ungdomstiden*; stress i form av overgang til voksenverden, møte med negative livshendelser, sosial eksklusjon og manglende voksen- og samfunnsstøtte (Wiklund et al., 2010).

5 Resultater

5.1 Kjønnsspesifikke karakteristika ved depresjon, relasjoner og sosioøkonomisk status

Vi vil i denne delen presentere funnene i vår studie og begynner med forekomst av depressive plager, relasjoner og sosioøkonomisk status, blant norsk ungdom i aldersgruppen 12 - 19 år i 2015. Funnene fremkommer i tabell 11.

Tabell 11 Sentral- og spredningsmål for avhengig og uavhengige variabler ut fra kjønn. Ungdata 2015

	<i>Gutter</i>					<i>Jenter</i>					<i>Asymp Sig</i>
	<i>N =</i>	<i>Median</i>	<i>(25 - 75)</i>	<i>Gj.snitt</i>	<i>(SD)</i>	<i>N =</i>	<i>Median</i>	<i>(25 - 75)</i>	<i>Gj.snitt</i>	<i>(SD)</i>	
<i>Depressive symptomer</i>	27320	12	9 - 16	13,3	5,0	28332	16	12 - 21	17,0	6,3	0,001
<i>8.trinn</i>	5438	11	9 - 14	12,0	4,4	5816	13	10 - 18	14,6	5,8	
<i>9.trinn</i>	5586	12	9 - 15	12,9	4,8	5761	16	12 - 21	16,7	6,3	
<i>10.trinn</i>	5615	13	10 - 16	13,8	5,2	5601	18	13 - 22	18,1	6,3	
<i>VG1</i>	5056	13	10 - 17	13,9	5,3	4973	18	13 - 22	18,1	6,2	
<i>VG2</i>	3390	13	10 - 17	13,9	5,2	3267	17	13 - 22	17,8	6,1	
<i>VG3</i>	1744	14	11 - 18	14,8	5,4	2481	18	14 - 22	18,2	5,9	
<i>Familiens velstandsnivå</i>	32282	4	3 - 5	3,9	1,1	33351	4	3 - 5	3,8	1,2	0,001
<i>Foreldres utdanningsnivå</i>	29218	2	1 - 2	1,3	0,8	29975	2	1 - 2	1,3	0,8	0,373
<i>Familiens økonomi</i>	34204	2	1 - 3	1,9	0,9	34582	2	1 - 3	2,0	1,0	0,001
<i>Kulturell kapital/ bøker</i>	34520	4	3 - 4	3,6	1,1	34959	4	3 - 4	3,8	1,1	0,001
<i>Foreldres nettverksoversikt</i>	10468	16	13 - 20	16,7	4,3	11148	15	12 - 18	15,1	4,1	0,001
<i>Konfliktnivå i familien</i>	10768	18	16 - 20	17,4	2,8	11457	18	15 - 18	17,2	3,0	0,001

<i>Relasjon til jevnaldrende</i>	21230	12	11 - 13	11,5	1,7	22279	12	10 - 13	11,3	1,9	0,001
<i>Mobbing</i>	34104	1	1 - 2	1,6	1,1	34802	1	1 - 2	1,7	1,1	0,001

I vår studie fant vi en forekomst av depressive plager blant gutter med en median (interkvartilbredde) på 12 poeng (9 - 16) på en skala fra 8-32 poeng, samt en median (interkvartilbredde) på 16 poeng (12 - 21) for jentene. Dette tilsier at jenter rapporterer om betydelig større grad av depressive plager enn guttene.

Videre fant vi ulikhet i symptomtrykk mellom 8. trinn på ungdomsskolen og 3. klasse på videregående skole. På 8. trinn har guttene en median på 11 poeng, som øker jevnt opp til en median på 13 poeng på 10. trinn, for deretter å holde seg stabil til økning til 14 poeng på VG3. Effekttørrelsen på endringen mellom 8. til 10. trinn tilsa liten til middels økning (Cohens $d = 0,4$). Videre ser vi at effekttørrelsen mellom VG1 og VG3 var liten (Cohens $d = 0,2$). Det fremkommer altså at gutter har økende depressive plager fra 12 til 19 års alder, samt at økningen er størst i løpet av ungdomsskolen.

Symptomtrykk på depressive plager for jentene fremkom med en median på 13 poeng på 8. trinn, som økte til 16 poeng på 9. trinn og videre til 18 poeng på 10. trinn, på skalaen "Samlet depresjonsskala". Effekttørrelsen på endringen mellom 8. og 10. trinn var middels økning (Cohens $d = 0,6$), mens mellom VG1 og VG3 var effekttørrelsen svært begrenset (Cohens $d = 0,02$). Studiet viser klare kjønns spesifikke forskjeller i depressive plager. Jentene rapporterer om mer depressive plager enn guttene ved oppstart i ungdomsskolen og deres depressive plager økte i større grad enn guttenes gjennom hele ungdomsskolen. Forskjellen i median var -2 poeng på 8. trinn i favør guttene, mot -5 poeng på 10. trinn. Ved utgangen av VG3 var forskjell i median -4 poeng. Det vil si at når jentene går over i videregående skole, avtar stigningen i de depressive plagene og holder et noe mer stabilt nivå.

På skalaen "Konfliktnivå i familien" som har en variasjonsbredde fra 5 til 21 poeng, fremkom det at guttene hadde en median (interkvartilbredde) på 18 (16-20) poeng og jentene 18 (15-18) poeng. Av disse fremgår altså at både mange jenter og gutter opplever høyt konfliktnivå i familien.

Av tabell 11 fremgår at guttene hadde en median (interkvartilbredde) på 16 (13-20) poeng og jentene på 15 (12-18) poeng på skalaen “Foreldres nettverksoversikt” som har en variasjonsbredde fra 5 til 20 poeng. Dette tilsier at flertall av ungdommene oppgir å ha foreldre med god oversikt over deres nettverk.

Når vi analyserer ungdommenes relasjon til jevnaldrende har guttene en median (interkvartilbredde) på 12 (11-13) poeng og jentene på 12 (10-13) poeng på skalaen “Relasjon til jevnaldrende” som har en variasjonsbredde fra 3 til 13 poeng. I praksis betyr dette at et klart flertall av ungdommene oppgir at de opplever å ha gode relasjoner til sine jevnaldrende.

På skalaen “Utsatt for mobbing” som har en variasjonsbredde fra 1 til 6 poeng, hadde både jenter og gutter en median (interkvartilbredde) på 1 (1-2) poeng. Vi finner dermed at begge kjønn i liten grad rapporterer at de har vært utsatt for mobbing.

Blant våre kontrollfaktorer fremkom at både guttene og jentene hadde en median (interkvartilbredde) på 2 (1-3) poeng på skalaen “Familiens økonomi” som har en variasjonsbredde fra 1 til 5 poeng. Det vil si at hovedtyngden av ungdommene rapporterte at familien har hatt svak økonomi siste to årene. Både guttene og jentene hadde en median (interkvartilbredde) på 2 (1-2) poeng på skalaen “Foreldres utdanning” som har en variasjonsbredde fra 0 til 2 poeng. Dette betyr at flertallet av ungdommene rapporterte at begge foreldrene hadde høyere utdanning.

På skalaen “Kulturell kapital/Antall bøker i hjemmet” som har en variasjonsbredde fra 1 til 6 poeng, fremkom at både guttene og jentene hadde en median (interkvartilbredde) på 4 (3-4) poeng. Funnet tilsier at ungdommenes familier i snitt hadde mellom 100 - 500 bøker i hjemmet.

Både guttene og jentene hadde en median (interkvartilbredde) på 4 (3-5) poeng på skalaen “Familiens velstandsnivå” som har en variasjonsbredde fra 1 til 5 poeng. Det vil si at et betydelig flertall av ungdommene som deltok i studien oppgir at familien deres har et høyt velstandsnivå.

5.2 Ulik grad av depressive symptomer ut fra kjønn

Vi fant klare kjønnsmessige forskjeller i omfang av plager på de ulike depressive symptomene, slik det fremgår i tabellen under.

Tabell 12 Forekomst av depressive symptomer, fordelt på kjønn. Ungdata 2015. N= 55 405

	Gutter (%)		Jenter(%)		Phi (effektstørrelse)	p-verdi
	Lite plaget	Mye plaget	Lite plaget	Mye plaget		
Følt at alt er et slit	78,1	21,9	54,3	45,7	0,25	< 0,001
Hatt søvnproblemer	80,3	19,7	69,2	30,8	0,13	< 0,001
Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert	87,2	12,8	68,6	31,4	0,22	< 0,001
Følt håpløshet med tanke på fremtida	85,6	14,4	69,9	30,1	0,19	< 0,001
Følt deg stiv eller anspent	87,1	12,9	70,9	29,1	0,20	< 0,001
Bekymret deg for mye om ting	77,9	22,1	49,4	50,6	0,30	< 0,001
Følt deg ensom	88,2	11,8	72,5	27,5	0,20	< 0,001
Vært sint og aggressiv	85,4	14,6	76,2	23,8	0,12	< 0,001

Lite plaget = Ikke plaget(1) og lite plaget (2), Mye plaget = ganske mye (3) og veldig mye plaget (4)

Vi fant at de unge samlet rapporterer om høyest forekomst av depressive symptomer i form av “Bekymret meg for mye om ting”. Her rapporterte 22 % av guttene og 51 % av jentene mye plager. Videre fant vi at 22 % av guttene og 46 % av jentene har mye plager i form av “Følt at alt er et slit”. Våre funn viser videre at jenter i vår studie rapporterte om større grad av plager på hvert av de depressive symptomene, enn guttene. For de fleste symptomene er det under halvparten så mange gutter som jenter som opplever symptomer på nivået “Mye plaget”.

5.3 Depressive plagers sammenheng med relasjoner og sosioøkonomisk status

Vår studie viser at blant ungdom eksisterer en klar sammenheng mellom depressive plager og relasjoner, men i liten grad sammenheng mellom depressive plager og familiens sosioøkonomiske status (jamfør tabell 13). Funnene presenteres i rekkefølge ut fra styrke på sammenhengen.

Tabell 13 Bivariat analyse; korrelasjon mellom depressive symptomer og variabler relatert til sosioøkonomisk status og relasjoner. Ungdata 2015

	N	Familiens velstandsnivå	Foreldres utdanningsnivå	Familiens økonomi	Bøker i hjemmet	Foreldres nettverks-oversikt	Konflikt-nivå i familien	Relasjon til jevnaldrende	Utsatt for mobbing	Kjønn
<i>Depressive symptomer</i>	57584	-0,094**	-0,065**	0,0246**	0,040**	-0,235**	0,391**	-0,344**	0,344**	0,315**
<i>Familiens velstandsnivå</i>	55360		0,207**	-0,313**	0,206**	0,143**	-0,085**	0,136**	-0,042**	0,023**
<i>Foreldres utdanningsnivå</i>	49430			-0,250**	0,300**	0,154**	-0,049**	0,079**	-0,20**	-0,004
<i>Familiens økonomi</i>	56601				-0,167**	-0,193**	0,208**	-0,210**	0,159**	0,082**
<i>Kulturell kapital/ bøker</i>	57055					0,110**	-0,033**	0,037**	0,002	0,059**
<i>Foreldres nettverks-oversikt</i>	23258						-0,383**	0,234**	-0,122**	0,149**
<i>Konfliktnivå i familien</i>	22774							-0,347**	0,251**	0,039**
<i>Relasjon til jevnaldr.</i>	44592								-0,350**	- 0,051**
<i>Utsatt for mobbing</i>	57202									0,039**

**korrelasjon på signifikansnivå 0,01 (2-tailed) * korrelasjon på signifikansnivå 0,05 (2-tailed)

Blant faktorene som statistisk korrelert med “Depressive Symptomer” var “Konfliktnivå i familien” den faktor som i størst grad korrelerte med depressive symptomer. Høy skår på skalaen “Konfliktnivå i familien” var positivt korrelert med skårer på skalaen “Depressive symptomer” (rho = 0,39**). Av de faktorer som inngår i vår studie er det konfliktnivå i

familien som har størst sammenheng med depressive plager blant unge. Vi har funnet at jo høyere grad av konfliktnivå i familien, jo større fare for depressive plager hos den unge.

Av analysene fremkom to faktorer med lik korrelasjon; "Relasjon til jevnaldrende" og "Utsatt for mobbing". Høy skår på skalaen "Relasjon til jevnaldrende" var negativt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = -0,34^{**}$). Derimot var høy skår på skalaen "Utsatt for mobbing" positivt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = 0,34^{**}$). Analysene viser altså at dess bedre relasjon den unge har til jevnaldrende, jo mindre er faren for å utvikle depressive plager. Det vil si at jo større omfang av mobbing en ungdom utsettes for, jo større er faren for å utvikle depressive plager.

Høy skår på skalaen "Foreldres nettverksoversikt" var negativt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = -0,24^{**}$). Funnet vårt innebærer at desto bedre oversikt foreldrene har over ungdommens nettverk - viser en interesse for den unges liv - desto mindre sannsynlig er det at ungdommen får depressive plager.

Vi fant at samtlige faktorer for sosioøkonomisk status var svakt korrelert med "Depressive Symptomer". Høy skår på skalaen "Familiens velstandsnivå" var svakt negativt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = -0,09^{**}$). Høy skår på skalaen "Foreldres utdanning" var svakt negativt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = -0,07^{**}$). Videre var høy skår på skalaen "Kulturell kapital/Antall bøker i hjemmet" svakt positivt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = 0,04^{**}$). Høy skår på skalaen "Familiens økonomi" var svakt positivt korrelert med skårer på skalaen "Depressive symptomer" ($\rho = 0,02^{**}$). Vi fant dermed ikke holdepunkter for noen klar sammenheng mellom sosioøkonomisk status for familien og depressive plager blant ungdom.

5.4 Depressive plagers samvarians med relasjoner og sosioøkonomiske faktorer

Et av våre hovedfunn er at ungdommens relasjoner med jevnaldrende og foreldre samvarierer med depressive plager blant unge i alderen 12 - 19 år i 2015. Samvariasjonsstyrken for den enkelte faktor i vår studie fremkommer av tabell 14.

Tabell 14 Multivariat analyse; effektstørrelsen av den enkelte uavhengige variabel på depressive symptomer. Ungdata 2015. N = 8741 (Gutter) N = 9467 (Jenter)

	Total (R ² =36%)			Gutter (R ² = 27%)			Jenter (R ² = 31%)		
	Ustd B	Std Beta	Forklart varians (part corr ²) i %	Ustd B	Std Beta	Forklart varians (part corr ²) i %	Ustd B	Std Beta	Forklart varians (part corr ²) i %
<i>Familiens velstandsnivå</i>	- 0,015	-0,003	0,0	-0,06 -0,014		0,0	- 0,001	0,000	0,0
<i>Foreldres utdanningsnivå</i>	- 0,080	-0,011	0,0	- 0,054	-0,009	0,0	- 0,102	-0,013	0,0
<i>Familiens økonomi</i>	- 0,691	-0,110	0,9***	- 0,647	-0,119	1,1***	- 0,661	-0,102	0,8***
<i>Kulturell kapital / bøker i hjemmet</i>	- 0,330	0,061	0,3***	- 0,297	0,066	0,4***	- 0,361	0,063	0,3***
<i>Foreldres nettverksoversikt</i>	- 0,227	-0,115	1,0***	- 0,205	-0,125	1,3***	- 0,260	-0,121	1,1***
<i>Konfliktnivå i familien</i>	0,464	0,228	3,7***	0,405	0,227	4,0***	0,527	0,256	4,6***
<i>Relasjon til jevnaldrende</i>	- 0,500	-0,150	1,7***	- 0,438	-0,150	1,7***	- 0,553	-0,165	2,0***
<i>Utsatt for mobbing</i>	- 1,021	-0,188	3,0***	- 0,946	-0,201	3,5***	- 1,047	-0,190	3,0***
<i>Kjønn</i>	3,457	0,288	7,9***						

***signifikansnivå 0,001 **signifikansnivå 0,01 * signifikansnivå 0,05

Av vår multivariate analyse fremgår at for gutter kan vi forklare 27 % av variasjonen i depressive symptomer, mens for jentene kan vi forklare 31 % av variasjonen.

Basert på estimert standardisert Beta i den multiple regresjonsanalysen fremkommer at de statistisk signifikante forklaringsvariablene som samvarierer med depressive symptomer i rangert rekkefølge er; Konfliktnivå i familien, Utsatt for mobbing, Relasjoner til jevnaldrende, Foreldres nettverksoversikt, Familiens økonomi og Kulturell Kapital/antall bøker i hjemmet.

Våre funn viser at for guttene stod “Konfliktnivå i familien” og “Utsatt for mobbing” for henholdsvis 4 % og 3,5 % (kvadrert regresjonskoeffisient) av depressive symptomers totalvarians. Disse hadde klart høyest forklaringskraft. Videre stod “Relasjoner med jevnaldrende” for 1,7 %, “Foreldres nettverksoversikt” for 1,3 % og “Foreldres økonomi” for 1,1 % (kvadrert regresjonskoeffisient) av depressive symptomers totalvarians. “Kulturell kapital/antall bøker i hjemmet” stod for 0,4 % av total varians.

For jentene tilsa våre funn at “Konfliktnivå i familien” og “Utsatt for mobbing” stod for henholdsvis 4,6 % og 3 % (kvadrert regresjonskoeffisient) av depressive symptomers totale varians. Disse variablene hadde høyest forklaringskraft. Videre stod “Relasjoner med jevnaldrende” for 2 % og “Foreldres nettverksoversikt” for 1,1% (kvadrert regresjonskoeffisient) av depressive symptomers totalvarians. “Kulturell kapital/antall bøker i hjemmet” og “Familiens økonomi” stod for henholdsvis 0,3 % og 0,8 % av total varians.

Til sist fremkom at variablene “Familiens velferdsnivå” og “Foreldrenes utdanningsnivå” ikke lenger var signifikante forklaringsvariabler i den multiple analysen. De mistet sin forklaringskraft når de ble kontrollert for konfoundere (forvekslingsfaktorer).

Resultatet i studien vår er at vi ut fra våre valgte faktorer kan forklare omkring 30 % av den variasjon i depressive plager som fremkom blant ungdom i alderen 12 - 19 år i 2015. Av faktorene vi har benyttet i vår studie finner vi at det er konfliktnivå i familien som har størst forklaringsstyrke i forhold til det høye nivået på depressive plager disse ungdommene. Dette funnet gjelder for både jenter og gutter. Svært mange unge rapporterer om et høyt konfliktnivå innad i familien og et høyt nivå representerer en klar fare for utvikling av depressive plager. Relasjoner til foreldrene er viktig, også ut fra funnet at når foreldre viser interesse for den unges hverdag - har god nettverksoversikt - kan dette motvirke utvikling av depressive plager blant unge. Vi finner at det å bli utsatt for mobbing har en høy forklaringsstyrke for utvikling av depressive plager, både for unge jenter og gutter. Vårt studie viser at et svært begrenset antall unge i 2015 rapporterte om å være utsatt for mobbing, men funnene tilsier at de som utsettes for mobbing har betydelig større fare for å utvikle depressive plager. Vi fant minimal forklaringsstyrke for en sammenheng mellom depressive og sosioøkonomiske forhold i familien.

Det er viktig å presiserer at da dette er en tverrsnittsundersøkelse så kan man ikke si noe om retning på sammenhengene. God psykisk helse kan bidra til at de unge lettere får etablert gode relasjoner, samtidig med at gode relasjoner i seg selv kan motvirke utvikling av psykiske helseplager. Sammenhengene vi finner må ikke fortolkes i en gitt årsak-virkning sammenheng, da det for eksempel er ungdom med god psykisk helse tross mangel på gode relasjoner.

6 Drøfting

I dette kapitlet vil vi først kort presentere vår problemstilling og funn, for så å drøfte disse i lys av teori og forskning. Vår studie er en tversnittstudie og vi kan ikke si noe klart om årsak-virkningsforhold ved funnene, men mer om sammenhenger mellom enkelte forhold.

Problemstilling: Beskrive kjønnsesifikk forekomst av depressive plager blant ungdom i 2015 og avklare hvorvidt relasjoner med foreldre og jevnaldrende statistisk kan predikere depressive plager i denne gruppen.

Vi fant betydelig forekomst av depressive plager blant ungdom i alderen 12 – 19 år i Norge i 2015. Det var klare kjønnsesifikke forskjeller, hvor forekomsten av depressive plager var vesentlig høyere blant jentene enn blant guttene. De depressive plagene økte på gjennom ungdomstiden for begge kjønn, men i større grad blant jenter enn blant gutter. Begge kjønn rapporterte mest depressive plager i form av bekymring og slitenhet. For de fleste depressive symptomene var det under halvparten så mange gutter som jenter som opplevde symptomer på nivået “Mye plaget”.

I vår studie fant vi, at ut fra våre analysefaktorer hadde konfliktnivå i familien størst forklaringsstyrke i forhold til depressive plager blant ungdommene. Dette funnet gjelder for både jenter og gutter. Det vil si at vi i våre analyser finner sammenfall av høyt konfliktnivå i familien og høyt nivå av depressive plager. Flertallet av ungdommene oppga å ha foreldre med god oversikt over deres nettverk, og av våre analyser ser vi sammenfall av god nettverksoversikt blant foreldre og lavt nivå på depressive plager.

Brorparten av ungdommene oppga at de opplevde å ha gode relasjoner til sine jevnaldrende. Analysene viste at dess bedre relasjon til jevnaldrende, jo lavere forekomst av depressive plager. Videre fremkom at det å bli utsatt for mobbing hadde en høy forklaringsstyrke for utvikling av depressive plager, både for unge jenter og gutter. Det var et svært begrenset antall av de unge som deltok i undersøkelsen i 2015 som rapporterte om å være utsatt for mobbing, men funnene tilsa at jo større grad av mobbing ungdommene oppga å oppleve, dess høyere nivå på depressive plager.

Vi fant minimal forklaringsstyrke for en sammenheng mellom depressive plager og sosioøkonomiske forhold i familien. Det vil si at det i denne studien ikke ser ut til å være noe sammenfall mellom forekomsten av depressive plager blant ungdommene og den sosioøkonomiske situasjonen til familien.

6.1 Ungdomstiden – identitet og kjønn

Våre funn viser at ungdom i 2015 opplever høy grad av depressive plager. Dette står i kontrast med at Norge er et land med høyt velferdsnivå og en befolkning som rapporterer høyt på trivsel. Funnene bekrefter en trend som har pågått fra århundreskiftet, med utslag som markant økning i bruk av antidepressive medikamenter blant unge (Stortingsmelding nr.19, 2014-2015). I studien fremkommer økte depressive plager fra 12 til 19-års alder, der jenter rapporterte om betydelig større plager. Dette resultatet er i tråd med tidligere forskning, der Wichstrøm (2008) beskriver lav forekomst av psykiske plager før puberteten og så en klar økning i ungdomstiden, med størst økning blant jenter.

Det er en utbredt forståelse at depresjon oppstår ut fra et komplekst samspill mellom arv, miljø og vilkår i oppveksten (Egeland & Paulsen, 2016). Denne forståelsen ligger også til grunn for stress-sårbarhetsmodellen. Sårbarheten omhandler biologiske og psykologiske tilstander som vi i begrenset grad kan påvirke, mens stress omhandler uheldige miljøfaktorer som kan belaste de unge over tid. Enkelte velger å benytte betegnelsen risikofaktorer, da de anser dette som et mer dekkende begrep enn stress (Broberg et al., 2005). Wichstrøm (2008) trekker frem at den enkelte risikofaktors relative betydning varierer, da påvirkningskraften kan forsterkes om det ikke er beskyttende faktorer tilstede, om faktoren samvirker med andre risikofaktorer eller utgjør en voldsom belastning i seg selv (Wichstrøm, 2008). Når vi da finner at depressive plager tiltar i ungdomstiden, vekker det tanker om hvilke risikofaktorer er det som påvirker norsk ungdom i så stor grad at vi får slike klare utslag.

For å forstå sammenhengen mellom alder og økte depressive plager, kan vi se nærmere på hvilke forhold som preger ungdomstiden. Ungdomstiden er en fase for løsrivelse fra familien, samt etablering av identitet og en mer selvstendig rolle. Den tradisjonelle forståelsen av barndomstiden har vært at foreldrene og kjernefamilien har vært de viktigste aktørene og premissleverandørene for overføring av verdier, normer og som emosjonell støtte (Heggen & Øia, 2005). Det er i disse tidlige og nære relasjoner en gis opplevelse av hvem en er og

hvordan en skal forholde seg til andre (Egeland & Paulsen, 2016). I ungdomstiden har man i større grad vektet jevnaldrenes betydning, der den unge skal løsrive seg fra familien gjennom å teste ut og forme en ny identitet (Heggen & Øia, 2005). Den unge forventes å ta mer ansvar, etablere en mer selvstendig rolle og velge egen livsvei.

Når vi finner at de depressive plagene øker på parallelt med at de unge møter krav til karakterer i skolen, er det nærliggende å stille spørsmål ved om karakterpress i skolen kanskje er en risikofaktor. Karakterer har imidlertid vært benyttet blant samme aldersgruppen i mange tiår, og må i så fall ha endret påvirkningskraft om den skal ha bidratt til økningen i plager. Tidligere forskning omtaler «stressfaktorer ved ungdomstiden» der overgangen til voksenverden tar form av å streve for uavhengighet, en voksende eksistensiell bevissthet, samt økende krav og forventninger. Til tross for stor arbeidsinnsats i utdanningen erfarte en del unge at de likevel ikke kom ut i jobb. Flere betraktet vanskelighetene som en personlig fiasko frem for for utslag av samfunnsmessige forhold (Wiklund et al., 2010).

Våre funn viser at de unge rapporterer om høy grad av bekymring og slitenhet. Hos jentene rapporterer omkring halvparten høy grad av bekymring og en litt lavere andel oppga høy grad av slitenhet. At analysene viser at økningen er størst blant jenter gir grunnlag for å diskutere om jenter kanskje står overfor flere stressfaktorer enn guttene og/eller opplever større belastning ved stressfaktorene. Og man kan videre stille spørsmål ved om det er oppstått flere stressfaktorer de siste tiårene i vårt moderne samfunn. Vi finner støtte for en slik tolkning av funnene våre i teorien/forskningen til Sletten (2017) som hevder at samfunnets økende individualisering har særskilt betydning for jenters psykiske helse. Han viser til at jenter utsettes for krav og forventninger som resulterer i utslitthet eller følelse av depresjon (Sletten, 2017). En slik forståelse kan utdypes av Wiklunds et als forskning (2010) hvor de særskilt peker på «stressfaktorer knyttet til rådende kjønnsbilde». De finner nemlig i sin studie at jenter uttrykker vansker med å finne strategier i forhold til å være en jente/ung kvinne, grunnet ulike kjønnsnormer, holdninger og forventninger rundt dem. Jentene opplever at de forventes å innfri flere parallelle kjønnsystemer og idealer; de mannsdominerte moderne idealene, normene for å vise omsorg og ta ansvar, og den feministiske diskursen om like muligheter og utfordringene tilknyttet kjønnshierarkier. Jenter i denne studien beskriver videre også belastninger knyttet til kvinnelig kroppsbilde og selvfølelse. De opplever fokus på utseende og kroppsvekt med utslag som begrensning og kontroll av kropp og matinntak. En

"problematisk kropp" ble dermed en konsekvens av stress, men også en alvorlig stressfaktor i seg selv. Jentene følte seg personlig ansvarlig for deres stressede oppførsel, så vel som for å endre den (Wiklund et al., 2010). Et annet utslag av «stressfaktorer knyttet til rådende kjønnsbilde» i studien til Wiklund et al. (2010) var å bli beskyldt av andre for å være en «typisk overambisiøs jente». Å mestre ble ikke klart understøttet av andre, slik at det bygde opp under selvfølelsen. Jentene ble derimot gitt skyldfølelse eller terget for å være smarte. Et tredje aspekt studien fant, knyttet til rådende kjønnsbilde, var ulike krav og plikter der jentene møtte forventninger om å være mer ansvarlig og å ta ansvar, gjerne i kombinasjon med en omsorgsrolle. Samme mønster fremkom i hjem-, skole- og arbeidssammenheng. Som jente opplever en del å få tillagt en moderlig rolle og et ansvar som gjenspeiler tradisjonelle sosiale kjønnsroller med kvinners ansvar og omsorg innen hjemmeområdet (Wiklund et al., 2010). Sett i lys av teori og tidligere forskning kan altså økt individualisering og utfordringer knyttet til rådende kjønnsbilder i dagens samfunn bidra til å forklare vårt funn av høy forekomst av depressive plager blant norsk ungdom, og særlig blant jenter.

6.2 Den nye modernitet

Vi har i vår studie analysert sammenhengen mellom familiens sosioøkonomiske status - en «tradisjonell» risikofaktor – og depressive plager blant unge, men vi fant ikke noen viktig sammenheng mellom disse.

Når vi drøfter våre funn benytter vi derfor også et sosiologisk perspektiv på det moderne samfunn. Dette perspektivet innebærer at samfunnstrekk som individualisering og ekspertkunnskap definerer de unges livsramme, der overleverte livsoppskrifter og rollestereotyper i liten grad gjør seg gjeldende (Beck, 1992). Videre beskrives at teknologien pr. dags dato ikke bare inneholder muligheter for utvikling, men også innebærer en risiko for at de unge stadig stilles overfor nye problemstillinger. Ekspertsamfunnet danner føringer for de unges liv som ikke alltid er like enkelt å se omfanget av (Giddens, 1991).

Samfunnseffektene kommer til uttrykk i form av en økt følelse av risiko, usikkerhet og utrygghet, grunnet mangel på klare referanser, økning i personlige forventninger og forståelse for at det avgjørende for suksess ligger i individet. For mye frihet og valgmuligheter kan oppleves som en trussel eller et tyranni (Eckersley, 2009).

En kan tenke seg at våre funn tilknyttet høy grad av bekymring og slitenhet blant norsk ungdom kan henge sammen med «den moderne stressfaktor». Det vil si et samfunn der unge stadig står overfor nye valgmuligheter, samt mulighet til å revurdere og endre på tidligere beslutninger. De opplever å måtte ta en rekke egne valg og bevegelser som er avgjørende for deres fremtid. En slik tolkning av våre funn understøttes av studien til Wiklund et al. (2010). Her finner de at unge jenter uttrykker bekymringer knyttet til den usikre og åpne fremtiden, kombinert med en streben for å oppleve så mye som mulig, få en utdanning, samt skape et godt liv. Et annet og noe overlappende aspekt ved «den moderne stressfaktor» som også fremheves i denne studien er jentenes streben etter effektivitet og rasjonalitet, med fokus på tid og nytte, sterke mål og resultatorientering. De unge ønsker å bruke sin tid så effektivt som mulig, med minimal hvile eller pause. Dette gir seg utslag i at ungdommene blir rastløse, utålmodige og føler det meningsløst når de bare slapper av. Inaktivitet og ineffektivitet fyrer opp under følelser som skyld, irritabilitet og angst (Wiklund et al., 2010). Eckersley (2009) hevder at fokuset er flyttet fra indre til ytre mål, og har medført en streben etter å få mest mulig ut av livet sitt. Studien vår viser en markant økning av depressive plager i ungdomsskolen, parallelt med innføring av karakterer i skolen. Har vårt samfunn gått for langt i å vekte individuelle prestasjoner?

En annen risikofaktor som kan bidra til å forstå vårt funn av økte depressive plager blant unge, er hvordan ekspertkunnskap i dagens samfunn i stor grad blir styrende for de unges liv (Giddens, 1991). Et eksempel på en sentral form for «ekspertkunnskap» er sosiale medier, som i dag i stor grad påvirker de unges oppfatning av hva som er standarden for et godt liv. Disse standardene i sosiale medier kan sies å ha preg av et «glansbilde» av virkeligheten - en glorifisering. Denne typen ekspertkunnskap kan anses å henge sammen med det aspekt av «den moderne stressfaktor» som omhandler press på å yte og hige for perfektjon. I Wiklund et als. studie (2010) fant de for eksempel at jentene strevde for å leve opp til høye standarder, og for å være god og kompetent i alle livets roller. Det være seg som beste venn, partner, elev osv. Dette innebar gjerne streben etter en perfekt selvtillit og personlighet, en slank og attraktiv kropp, og for gode kostholds- og treningsvaner. Et kjennetegn på disse unge var at de gjorde god innsats på skolen og på arbeid, samt var engasjert i frivillig, ideelt eller politisk arbeid. Det å anse seg verdifull som person, reflekterte forholdet mellom prestasjoner, personlig verdi og identitet. De følte høy verdi når de gjorde det bra, og motsatt når det ikke gikk godt. Frykten for feil var høy. Jentene følte fort på skam relatert til svakhet, sykdom eller

annen tilkorkommenhet (Wiklund et al., 2010). Vi tenker at ekspertkunnskap i form av for eksempel sosiale medier, kan være med på å skape et press om å yte og higen etter perfektjon. I så måte kan “ekspertene” bidra til høy forekomst av depressive plager blant ungdom i Norge i dag.

Våre funn viser at det er en sammenheng mellom depressive plager og de unges relasjoner. I ungdomstiden er relasjoner særs viktig, da det er gjennom nære relasjoner vi oppnår opplevelse av hvem vi selv er og hvordan vi skal samhandle med andre (Egeland & Poulsen, 2016). Et trekk som har blitt mer fremtredende i vår samtid er at de unge utviser en grunnleggende tillit til aktører og institusjoner som de egentlig ikke har en direkte, personlig relasjon til. Dette er en sårbar tillit som raskt kan skape usikkerhet om aktøren/institusjonen misbruker denne tilliten (Giddens, 1991). Blant disse aktørene finner vi sosiale medier. Ungdommer anser gjerne sosiale medier som en underholdningsorientert arena for sosialt samvær. Sosiale medier er også en kommersiell aktør, et aspekt som ungdommen ikke alltid er like bevisst. Sosiale medier bidrar også til en forbrukskultur ved å fremme materialistiske verdier som svært betydningsfulle for et vellykket liv. Eckersley (2009) hevder at det moderne samfunn har sterke trekk av individualisme og materialisme, som igjen understøtter den moderne forbrukskulturen (Eckersley, 2009). Man kan tenke seg at sosiale medier har påvirket hvilke verdier de unge vektlegger som styrende for egne liv og relasjoner.

6.3 Relasjoner med jevnaldrende

Tradisjonelt anses ungdomstiden for en periode i livet der sosiale relasjoner er sentrale for den unges identitetsutvikling. Vår studie avdekker at ungdommene i høy grad opplever gode relasjoner med jevnaldrende. Analysene viser at gode vennskspsrelasjoner henger sammen med redusert omfang i depressive plager.

For å forstå ungdoms relasjoner kan det imidlertid være nyttig å skille mellom bekjentskap og vennskap som blant annet Kvello (2009) gjør. Kvello beskriver vennskap primært som en subjektiv opplevelse. Vennskap bygger på frivillighet, innebærer overvekt av positive følelser og med noe varighet. I dagens samfunn har sosiale medier blitt den mest sentrale plattform for å pleie sosiale relasjoner (Staksrud, 2017). Som påpekt av Giddens (1991) er flere av de nye arenaene i stor grad løsrevet fra tid og rom, noe som særlig kjennetegner sosiale medier. Sosiale medier gir en helt ny ramme for sosial kontakt og relasjoner, på tvers av nasjoner,

etnisitet og sosiale grenser. Denne globaliseringen (som finner sted på mange arenaer) medfører mer komplekse relasjoner (Giddens, 1991, Beck, 1992, Eckersley, 2009). De unge eksponeres for mange flere arenaer og relasjoner enn tidligere. Kan det tenkes at den økte bruken av sosiale medier som arena for etablering og pleie av sosiale relasjoner påvirker relasjonenes form og innhold?

Sosiale medier gir enkelt tilgang til mange ulike kontaktpunkter uten geografiske begrensninger. Dette kan ses som del av en samfunnsprosess der de tradisjonelle og kulturelle strukturer blir utvasket og mister betydning (Giddens, 1991, Beck, 1992). På den ene siden kan man tenke seg at for enkelte unge gir sosiale medier en mulighet for deltakelse som de ikke mestrer like godt ansikt-til-ansikt, noe som styrker deres mulighet for gode relasjoner og vennskap. I så måte kan det hende at disse arenaene har bidratt til at flere unge opplever gode relasjoner med jevnaldrende, hvilket står i samsvar med våre analyser, der de fleste unge rapporterer om gode relasjoner. På den andre side ser vi samtidig at enkelte kanaler innen sosiale medier benytter visse former for avhengighetsskapende strukturer som kan binde de unge opp til mer «digitalt» enn fysisk samvær. Det kan også bli en tidstyv der den unge oppslukes i en digital hverdag uten særlig kontakt med jevnaldrende. En annen struktur, som «streaks» på Snapchat, øker den unges forpliktelse til å følge opp kontakten med andre daglig og akkurat på denne kanalen. Noe som i utgangspunktet virker som en nokså uskyldig, morsom struktur, men om den unge ikke følger opp daglig, brytes «streaks» og den unge står i fare for negative reaksjoner fra jevnaldrende. Begge strukturene inneholder risiko for å svekke relasjoner med jevnaldrende. Flere sosiale medier har innebygde strukturer der deltakerne kan gi hverandre tilbakemeldinger i form av «likes». Dette kan fortolkes til en rangering av vellykkethet og sosial status. En slik kamp om status beskrives i forskningen til Wiklund et al. (2010) som en del av «en moderne stressfaktor». Der et hovedtrekk er bevissthet på ens lave personlige og sosiale verdi hvis egen prestasjon ikke er god nok. I tillegg kommer opplevelsen av å bli rangert i andres øyne. Dette trigger følelser som å være mindre dyktig, verdiløs og ubrukelig (Wiklund et al., 2010). Denne type rangering, i sosiale media, kan bidra til opplevelse av mindreverd eller utenforskap for de med få bebreftelser/«likes». Noe som igjen kan gi utslag i økte depressive plager.

Blant våre funn fremkommer at et begrenset antall ungdommer i 2015 opplevde å bli utsatt for mobbing. Analysene viser imidlertid samtidig at mobbing er klart forbundet med utvikling av

depressive plager. Kvello (2009) viser til at vennskap som har såkalt høystatus vil være mer tilbøyelig til å utestenge og definere hva som er lavstatus, for selv å bevare sin eksklusivitet. Vennskap hvor medlemmene har lavere status, vil ha større behov for å innnynde seg hos de «populære» og dermed mobbe de som også forsøker å oppnå anseelse hos de med høyere rang. Vennskap kan, når det er innbyrdes preget av negative utsagn og handlinger, utgjøre en risiko fordi det forsterker den negative iboende tendens hos individet. Selvrespekten kan forsvinne eller ufin oppførsel stadfestes (Kvello, 2009). I studien til Wiklund et al. (2010) forstås mobbing som del av «stressfaktor ved ungdomstiden» der møte med negative livshendelser, inkludert sosial utestenging, tap og gjentatte separasjoner, representerer stressfaktorer i løpet av ungdommen. Noen i en slik grad at de kan klassifiseres som potensielt traumatiske med økning av fysiologiske stressresponser som forårsaket sorg og frykt (Wiklund et al., 2010). Sosial eksklusjon eller avvising blant jevnaldrende representerte erfaringer som varierte fra å føle seg litt annerledes og fremmedgjort til alvorlig mobbing. De unge har et sterkt fokus på å tilhøre en gruppe og betydningen av sosial tilknytning er viktig. Flere jenter gir uttrykk for at stereotypiene til unge er smale, og at man ikke kan stikke seg mye ut, uten å bli sett på som merkelig. På den annen side opplever de det viktig å uttrykke sin egen personlige stil og bilde. Å bli mobbet eller utestengt hadde klar innvirkning på selvfølelsen. Utsatte jenter hadde tendens til å internalisere mobbernes nedverdiggende ord og de la betydelig innsats på å justere seg deretter (Wiklund et al., 2010). Disse opplevelsene kan forstås ut fra kritikken om at vi i det moderne samfunn har mistet fokus på det som gir følelse av egenverd og eksistensiell sikkerhet, og dermed grunnlaget for trivsel og helse. Der kvaliteten på relasjoner står i fare for å utviskes av streben etter status (Eckersley, 2011). En slik forståelse kan underbygge funnet i vår studie om at økningen av depressive plager gjelder for ungdom generelt, og ikke bare marginaliserte grupper.

6.4 Relasjoner med foreldre

Konfliktnivå i familien var den faktor som viste størst forklaringsstyrke i forhold til depressive plager blant ungdom i 2015. Vi fant videre at et betydelig flertall av ungdommene opplevde høyt konfliktnivå i familien. Når vi så på konfliktnivå i familien, omhandlet det konflikter mellom foreldrene og mellom ungdommen og foreldrene.

At mange av ungdommene rapporterer om et høyt konfliktnivå i familien kan muligens forstås i lys av at økt institusjonalisering og nye samlivsformer setter kjernefamilien under press

(Heggen & Øia, 2005). Kan det for eksempel tenkes at nye familiestrukturer er medvirkende til økt konfliktnivå? Et perspektiv på den nye familien er “The Negotiated Family” der den enkeltes egeninteresse står høyt på bekostning av fellesskapet. Familien har stadige forhandlinger om vilkårene for den enkeltes mulighet og prioritet (Beck, 1992). Et annet perspektiv er “The Pure Relationship” der fundamentet er oppfyllelse av den enkeltes familiemedlems behov. Utprøving av ulike forhold blir en del av prosessen med å definere seg selv og sikre egen behovsdekning (Giddens, 1990). Begge perspektivene på familien innebærer ustabile familiestrukturer og mindre forpliktelse til å holde sammen, med et svekket fokus på fellesskapets beste. Dersom den unge til stadighet skal forhandle med foreldre, og foreldre forhandle seg imellom, kan dette klart være en kime til konflikter.

Bildet av mer ustabile familiestrukturer kjenner vi igjen i det norske samfunnet. Konflikter mellom foreldre kan også påvirke hvordan rolle den unge tar i familien. «Den kjønnsrelaterte stressfaktor» inneholdt blant annet forventninger til jenter om å innta en type omsorgsrolle i relasjoner. Ved konflikter mellom foreldre, kan en del jenter rette sin innsats mot å leve opp til og tilpasse seg foreldrenes behov, krav og utfordringer. Dette kommer til uttrykk gjennom ønsket om å være snill, oppmuntrende og å være der for andre. Disse jentene mangler plass til sine egne behov og interesser hvilket innebærer en relasjonsbelastning (Wiklund et al., 2010). I familier med konflikter søker den unge å bevare best mulig allianse med begge foreldre, og påtar seg stort ansvar for å bevare familiestrukturen (Eide, 2008). Rød (2012) påpeker at et høyt konfliktnivå i familien kan medføre at foreldrene har en begrenset involvering i barna sine. Våre funn viser at jenter rapporterer om noe høyere opplevd konfliktnivå i familien enn gutter. For de ungdommene som opplever høy grad av konfliktnivå i familien, tenker vi at for jenter kan dette gi en forsterket påvirkningskraft i form av relasjonsbelastning som kan bidra til depressive plager.

I vår studie fremgår videre at et klart flertall av ungdommer opplevde at foreldrene hadde god oversikt over deres nettverk, hvilket vi ser som et tegn på engasjement og involvering fra foreldrenes side. God oversikt viser seg å ha sammenheng med lavere grad av depressive plager. Manglende voksen- og samfunnsstøtte er «en moderne stressfaktor» som spesielt gjør seg gjeldende i ungdomstiden. Her fremkom hvordan voksenstøtte var det avgjørende, som motvekt til andre stressbelastninger. Foreldres høye arbeidsbelastninger, karrierevalg og tidspress er faktorer som ungdommen selv viser til med hensyn til manglende engasjement fra

de voksne. En del manglende foreldre- og familiestøtte kan forklares som følge av narkotikaproblemer, konflikter, sykdom og dødsfall i nære relasjoner (Wiklund et al., 2010). Manglende opplevd støtte kom gjerne til uttrykk som sinne og skuffelse. Manglende voksenstøtte forsterket kravet om å klare seg på egenhånd, noe som representerte en betydelig stressor i overgangen til voksenlivet (Wiklund et al., 2010). Øia & Vestel (2014) påpeker at sterkere bånd på tvers av generasjoner har medført en større grad av voksenstøtte. De mener det er oppstått en ny type familiestruktur der foreldrenes oppdragelse i stor grad underbygger følelse av trygghet og sosial tilhørighet, mens andre mindre viktige deler overlates til profesjonelle aktører. Et utslag som dette, ville være i tråd med våre funn, da de unge opplever økt involvering og foreldre med bedre oversikt over deres nettverk. Dessuten gir nye digitale kommunikasjonsformer foreldrene bedre mulighet for å holde oversikt (Øia & Vestel, 2014).

6.5 Styrker og svakheter

Gjennom Ungdatamaterialet fikk vi adgang til et stort og representativt utvalg. Vår undersøkelse er utført på datamaterialet fra 2015 og variablene er i hovedsak hentet fra grunnmodulen med et utvalg på i overkant av 55 000 ungdommer. Vi ser en svakhet i at for enkelte analyser blir utvalget betydelig lavere, for eksempel regresjonsanalysen med utvalg på i overkant av 18 000 respondenter. Denne utvalgsstørrelsen er likevel et tilstrekkelig antall til å gi pålitelige funn.

Siden vi har benyttet et tverrsnittstudie mister vi mulighet til å si noe nærmere om årsaksforhold. Vår undersøkelse gir bare et øyeblikksbilde, men vi har etterstrebet en intersubjektivitet som skal gjøre det mulig for andre å gjenta tilsvarende analyse på nåværende og/eller fremtidige ungdomskull, ved bruk av Ungdataundersøkelsens datamateriell. Videre anser vi det som en styrke at våre analyser har en høy forklaringsvarians på depressive plager blant unge, basert på våre faktorer.

Mange av våre indikatorer bygger på ungdommenes subjektive forståelse/opplevelse. Her ligger det klart fare for feilkilder.

Våre funn baserer seg på et begrenset antall faktorer. Det ville vært en styrke å tatt inn flere uavhengige variabler for å oppnå en bedre belysning av den avhengige variabel. Her ville det

vært aktuelt å trekke inn faktorer som bruk av sosiale medier, rus, risikofylt atferd, skoletrivsel og deltakelse i fritidsaktiviteter.

6.6 Implikasjoner for praksis

Våre funn tilsier at relasjoner er å anse som en viktig faktor for å motvirke at unge utvikler depressive plager, og at dette ikke kun gjelder for marginaliserte grupper. Vi ser imidlertid at de raske forandringene i vårt samfunn og dermed stadig nye former for kommunikasjon og samhandling for unge, kan påvirke de unges relasjoner. Derav ville det være nyttig med videre forskning som gir oss større forståelse for unges oppfattelse av relasjoner og relasjoners betydning i vår moderne tid. Vi antar at man gjennom dette kan sikre en bedre forståelse for hvordan bidra til gode, trygge og stabile relasjoner som verdimeessig byggestein for et meningsfullt liv. Vi formoder at man ved å fremme kvalitative relasjoner kan få redusert omfanget av mobbing.

I vår avhandling har vi kun sett på et begrenset antall faktorer, knyttet til relasjoner og sosioøkonomiske forhold, som gir en begrenset forståelse av depressive plager blant unge. Videre ser vi det nyttig om forskning hadde inkludert er bredere spekter av faktorer, herunder familiestrukturer, relasjoners innhold og form, bruk av sosiale medier, rus, risikofylt atferd, skoletrivsel og deltakelse i fritidsaktiviteter, som kunne bidratt til en bredere forståelse.

Ut fra vårt funn, der mange unge rapporterte om høy grad av konfliktnivå i familien, anser vi dette som et tema som bør løftes i både forskningsøyemed og samfunnsdebatten. Det ville blant annet være nyttig å forske nærmere på hva disse konfliktene bestod av, om de var tilknyttet spesielle familiestrukturer eller fokus hos foreldre. Dette som et grunnlag for konstruktive innspill til våre folkevalgte, og som ledd i forebyggende arbeid.

I lys av at depressive plager har økt generelt i ungdomsgruppen, anser vi det som hensiktsmessig å utføre forebyggende arbeid rettet mot hele ungdomsgruppen, særskilt mot unge jenter og dels mot marginaliserte grupper.

Vi ønsker et større fokus på psykisk helse i lys av samfunnsutviklingen, med utgangspunkt i at psykiske plager er uttrykk for samfunnets tilkortkommenhet. Vi ser en forsterket innsats på psykisk helsehjelp for unge gjennom bruk av helsesøster, kommunale psykologer,

miljøterapeuter i skolen osv. Vi spør oss om dette er riktig form og prioritering, da dette igjen fremmer fokus på individet og forsterker de unges opplevelse av at plagene er hjemmehørende på individnivå.

7 Konklusjon

Avhandlingens hovedfunn viste betydelige depressive plager blant ungdom i alderen 12 - 19 år i Norge i 2015. Vi fant klare kjønnsmessige forskjeller i depressive plager, der forekomsten var vesentlig høyere blant jenter enn gutter. De depressive plagene økte i omfang fra begynnelsen av ungdomsskolen og ut videregående for begge kjønn. Økningen i depressive plager var klart størst blant jentene enn guttene. Begge kjønn opplevde mest depressive plager i form av bekymring og slitenhet. I overkant av halvparten av jentene rapporterte om høy grad av bekymring og nesten halvparten rapporterte om høy grad av slitenhet. Under halvparten så mange gutter som jenter rapporterte symptomer på nivået "mye plaget".

Av våre faktorer var det konfliktnivå i familien som ga størst forklaringsvarians i forhold til depressive plager. Konfliktnivå i familien hadde en noe større forklaringsstyrke for jenter enn gutter. Å bli utsatt for mobbing viste sammenfall med høyere grad av depressive plager. Her fant vi størst utslag hos guttene. Rapportert omfang av mobbing var begrenset. Vi fant at gode relasjoner til jevnaldrende sammenfalt med lavere nivå av depressive plager, dog hadde dette mindre forklaringsvarians enn mobbing og konfliktnivå i familien. Studien vår viste at jo bedre foreldres nettverksoversikten var, dess svakere var utslaget på depressive plager, men forklaringsvariansen viste begrenset effekt.

Våre funn av høy forekomst av depressive plager blant norsk ungdom i 2015 og særlig blant jenter, kan forklares ut fra økt individualisering og utfordringer knyttet til rådende kjønnsbilder i dagens samfunn, noe vi finner støtte for i teori og tidligere forskning. Ungdom står overfor en mer kompleks og utfordrende hverdag, uten samme grad av tradisjoner, normer og rollemodeller å støtte seg på. Ekspertkunnskap og forbrukertrender former i større grad deres handlingsrom og verdier. Dette betegnes som den moderne stressfaktor og underbygger våre funn om at ungdom generelt står i fare for økte depressive plager. Dette da de unge stilles overfor så mange valg at det representerer en grad av belastning på kanten av hva som er håndterbart. Belastningen gjelder ungdomsgruppen generelt og ikke bare for marginaliserte grupper.

For sammenhengen mellom depressive plager og konfliktnivå i familien, viser våre analyser at mange unge opplever et høyt konfliktnivå hvilket predikerer høy grad av depressive plager. Teori og tidligere forskning underbygger våre funn på høy grad av konfliktnivå i familien, der

man ser at kjernefamilien settes under press; relasjonene blir mer komplekse, man mister felleskapsfokus og åpner for mer forhandlinger. Sammen og hver for seg kan det utgjøre en kime til konflikter.

Våre funn underbygger at relasjoner er viktige, også i vårt moderne samfunn, da de samlet viser høy forklaringsvarians for depressive plager blant unge. I det moderne samfunn utfordres våre relasjoner med stadig nye oppfinnelser og trender, som kan avspore vår oppmerksomhet fra viktigheten av og kvaliteten i relasjoner.

Litteraturliste

- Bakken, A., Frøyland, L.R., & Sletten, A.M. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA rapport 3/16 Oslo: NOVA.
- Bakken, A. (2017). *Ungdata. Nasjonale resultater 2017*. NOVA rapport 10/17 Oslo: NOVA.
- Beck, U. (1992). *Risk Society*. London: Sage.
- Bowlby, J. (1988). *En sikker base. Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Broberg, A., Almquist, K., Tjus, Tomas. (2005). *Klinisk barnpsykologi. Udvikling på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T. & Richter, M. (2008). *Researching health inequalities in adolescents: the development of the Health Behavior In School-Aged Children (HBSC) family affluence scale*. *Social Science & Medicine* 66, 1429-1436.
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H., og Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral Science*, 19, 1-15.
- Eckersley, R. (2008). "Never better - or getting worse. The health and wellbeing of young Australians". Australia 21
- Eckersley, R. (2009). *Progress, culture and young people's wellbeing*. Handbook of Youth and Young Adulthood: New perspectives and agendas. Routledge, London.
- Eide, M. (2008). På begge sider av skilleveggen. *Fokus*. Nr. 2. Universitetsforlaget.
- Egeland, R. og Poulsen C. (2016). *#Hverdagspsyk. Hvorfor har jeg det sånn? Hjelp til å stå i motgang*. Trondheim: Cappelen Damm.
- Elstad, J.I. (2010) Spørreundersøkelsens fallgruber. Album, I.A, Hansen, M.N. & Widerberg, K. (red) *Metodene våre; eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning* (s.155-169) Oslo: Universitetsforlaget.

Frøyland, L.R. & M.A. Sletten (2011) *Ung i Stavanger. Endring, risiko og lokale forskjeller*. Oslo: NOVA Rapport 7/11.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge. Polity Press.

Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Oslo: Fagbokforlaget.

Hammer, T. og Hyggen, C. (2013). *Ung voksen og utenfor*. Gyldendal Akademisk.

Heggen, K og Øia, T. (2005). *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering*. Abstrakt Forlag.

Johannessen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2016) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as.

Kandel, D.B., & Davies, M. (1982). *Epidemiologi of depressive mood in adolescence: an empirical study*. Archives of general Psychiatry, 39(10), 1205- 1212.

Hentet fra: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7125850>

Krange, O. og Øia, T. (2005). *Den nye modernitet. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.

Kvello, Ø. (Red.). (2009). *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mathiesen, A., Karevold, A.K. & Knudsen, K.S. (2009) *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv*. Oslo. Folkehelseinstituttet.

Nes, R. B. and J. Clench-Aas (2011). [Psykisk helse i Norge: Tilstandsrapport med internasjonale sammenligninger](#). Folkehelseinstituttet. Rapport 2011: 2.

Pallant, J. (2016). *SPSS Survival Manual. A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Berkshire: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.

Polit, D. & Beck, C. (2014). *Essentials of Nursing Research*. Philadelphia: Wolters Kluwer Health.

Reneflot, Aarø m.fl. Folkehelseinstituttet (2018). *Psykisk helse i Norge*. Hentet fra URL: https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/psykisk-helse/psykisk_helse_i_norge2018.pdf

Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold; samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rød, P. A. (2012) *Barn i klem mellom foreldrekonflikter og samfunnsmessig beskyttelse*. Universitetet i Bergen, Bergen.

Sletten, Mira A. (2017). "Psykiske plager blant ungdom: sosiale forskjeller og historien om de flinke pikene", s. 124 - 147 Oppvekstrapporten 2017, Bufdir

Hentet fra URL: https://www.bufdir.no/PageFiles/32639/Oppvekstrapporten_2017.pdf

Sletten, Mira A. & Bakken, A. (2016) "Tidstrener i psykiske helseplager – en kunnskapsoversikt" NOVA. Notat 4/16. Hentet fra URL: <http://docplayer.me/25967874-Psykiske-helseplager-blant-ungdom-tidstrener-og-samfunnsmessige-forklaringer.html>

Staksrud, Elisabeth. (2017). *Digital sosial kapital*. Oppvekstrapporten 2017. Bufdir.

Hentet fra URL: https://www.bufdir.no/PageFiles/32639/Oppvekstrapporten_2017.pdf

Statistisk sentralbyrå (2018). *Dette er kvinner og menn i Norge i 2018*. Hentet fra URL: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/341883?ts=1621a9eab88>

Stortingsmelding nr. 19 *Folkehelsemeldinga - Mestring og muligheter, 2014-2015*

Hentet fra URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/>

Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson.

Vatn, A., Bjertness, E., og Lien, L. Mobbing og helseplager hos barn og ungdom. *Tidsskrift for Norsk Legeforening*. 2007. (Nr. 15).

Wichstrøm, L. (2008). *Barn og unges psykiske helse*. Oslo: Gyldendal akademisk

Wiklund, M., Bengs, C., Malmgren-Olsson, E.B. & Öhman, A. (2010) *Young women facing multiple and intersecting stressors of modernity, gender orders and youth*. *Social Science & Medicine* 71 (9), s 1567 – 1575.

World Health Organization (2004) *Prevention Of Mental Disorders: Effective Interventions And Policy Options: Summary Report*. Geneva. Hentet fra URL:

http://www.who.int/mental_health/evidence/en/prevention_of_mental_disorders_sr.pdf

<https://psykiskhelse.no/depresjon>

Øia, T., Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring. *Tidsskrift for ungdomsforskning 2014 (14:1):99-133*.

Vedlegg

Vedlegg 1 - Tabelloversikt: Avhandlingens utvalget

Kjønn

Gutt	Jente	N
35 288	35 493	70 781

Fordeling på klassetrinn

	8.klasse	9.klasse	10.klasse	VG1	VG2	VG3	N	Missing
Gutter	6783	7012	6907	6721	4624	2646	35288	595
Jenter	7101	7002	6741	6370	4349	3442	35493	488
Totalt	13884	14014	13648	13091	8973	6088	70781	1083

Vedlegg 2 - Deskriptive data for depressive plager, grunn- og tilleggsmodul

Besvarelsen fra grunnmodulen av Ungdata - markert i sort.

Besvarelsen i tilleggsdel (Oslo kommune) - markert i grått

Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette:

	Verdi				Gj.sn	Median	(25-75)	SD	N
	1	2	3	4					
Følt at alt er et slit	31,1	34,9	21,1	12,8	2,16	2	1-3	1,00	57490
<i>Følt at alt er et slit</i>	24,0	33,2	24,8	18,0	2,37	2	2-3	1,04	10964
Hatt søvnproblemer	39,4	35,1	16,6	8,8	1,95	2	1-3	0,95	57562
<i>Hatt søvnproblemer</i>	30,0	36,6	21,2	12,3	2,16	2	1-3	0,99	10964
Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert	47,8	29,9	13,8	8,5	1,83	2	1-2	0,96	57482
<i>Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert</i>	40,7	33,0	16,3	10,1	1,96	2	1-3	0,99	10938
Følt deg stiv eller anspent	47,1	31,7	14,6	6,6	1,81	2	1-2	0,92	57255
<i>Følt deg stiv eller anspent</i>	40,1	33,1	17,8	9,0	1,96	2	1-3	0,97	10875
Bekymret deg for mye om ting	33,6	29,8	22,3	14,4	2,17	2	1-3	1,05	57368
<i>Bekymret deg for mye om ting</i>	24,8	29,0	27,1	19,1	2,41	2	2-3	1,06	10915
Følt deg ensom	54,8	25,3	11,5	8,3	1,73	1	1-2	0,96	57310
<i>Følt deg ensom</i>	49,7	27,9	13,1	9,4	1,82	2	1-2	0,99	10894
Vært sint og aggressiv	46,9	33,7	12,4	7,0	1,80	2	1-2	0,91	57330
<i>Vært sint og aggressiv</i>	42,1	34,7	14,6	8,6	1,90	2	1-2	0,95	10915

Vedlegg 3 - Fremgangsmåte for etablering av FAS samlemål

Recode FAS1 (1=0) (2=1) (3=2) into FAS1x.

Recode FAS2 (2=0) (1=1) into FAS2x.

Recode FAS3 (1=0) (2=1) (3,4=2) into FAS3x.

Recode FAS4 (1,2=0) (3=1) (4=2) into FAS4x.

compute FAS_sum = sum.4(FAS1x, FAS2x, FAS3x, FAS4x).

fre FAS_sum.

recode FAS_sum (7=5) (6=4) (5=3) (4=2) (3,2,1,0=1) into FAS_sum5.

Vedlegg 4 - Komplet syntax

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.  
FREQUENCIES VARIABLES=Kjnn  
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
SORT CASES BY Kjnn.  
SPLIT FILE LAYERED BY Kjnn.  
FREQUENCIES VARIABLES=Klasse  
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
SPLIT FILE OFF.  
..... Behov for utforskning av spørsmål tilknyttet selvrapportert depresjonsopplevelse.....  
..... Splitter opp datasettet i fht kommune.....  
SORT CASES BY Kommune.  
SPLIT FILE LAYERED BY Kommune.
```

```
..... Undersøker hvilke kommuner har svart på spørsmålet Depr1_2010 - Depr8_2010.....  
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1_2010 Depr2_2010 Depr3_2010 Depr4_2010 Depr5_2010 Depr6_2010 Depr7_2010  
Depr8_2010  
/ORDER=ANALYSIS.  
..... Konklusjon: deler av Oslokommune.....  
SPLIT FILE OFF.
```

```
..... Undersøker hvilke klassetrinn som har svart på spørsmålet Depr1_2010 - Depr8_2010.....  
SORT CASES BY Klasse.  
SPLIT FILE LAYERED BY Klasse.  
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1_2010 Depr2_2010 Depr3_2010 Depr4_2010 Depr5_2010 Depr6_2010 Depr7_2010  
Depr8_2010  
/ORDER=ANALYSIS.  
..... Konklusjon: alle klassetrinn, samt lik fordeling mellom valide/missing per trinn.....  
SPLIT FILE OFF.
```

```
..... Undersøker hvor mange i Oslokommune som har svart på spørsmålene Depr1 - Depr8.....  
USE ALL.  
COMPUTE filter_$=(Kommune = 301).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'Kommune = 301 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1 Depr2 Depr3 Depr4 Depr5 Depr6 Depr7 Depr8  
/ORDER=ANALYSIS.  
..... Konklusjon: likt antall valide på spm Depr1 - Depr8, som missings på Depr1_2010 - Depr8_2010.....  
FILTER OFF.  
USE ALL.  
EXECUTE.
```

```
..... Depr1 -8 har motsatt validering av Depr1_2010 - Depr8_2010, omkoder derfor sistnevnte slik at de har lik validering.....  
RECODE Depr1_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr1_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr1_2010_rekodet 'Følt at alt er et slit Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr2_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr2_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr2_2010_rekodet 'Hatt søvnproblemer Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr3_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr3_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr3_2010_rekodet 'Følt deg ulykkelig, trist eller deprimeret Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr4_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr4_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr4_2010_rekodet 'Følt håpløshet med tanke på framtida Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr5_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr5_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr5_2010_rekodet 'Følt deg stiv eller anspent Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr6_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr6_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr6_2010_rekodet 'Bekymret deg for mye om ting Oslo'.  
EXECUTE.  
RECODE Depr7_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr7_2010_rekodet.  
VARIABLE LABELS Depr7_2010_rekodet 'Følt deg ensom Oslo'.  
EXECUTE.
```

```
RECODE Depr8_2010 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Depr8_2010_rekodet.
VARIABLE LABELS Depr8_2010_rekodet 'Vært sint og aggressiv Oslo'.
EXECUTE.
```

```
FILTER OFF.
USE ALL.
EXECUTE.
```

```
..... Tar frem beskrivende data for Depr1 - Depr8.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1 Depr2 Depr3 Depr4 Depr5 Depr6 Depr7 Depr8
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
.....Gjentar prosessen over for å få beskrivende data for Depr1_2010_rekodet - Depr8_2010_rekodet.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1_2010_rekodet Depr2_2010_rekodet Depr3_2010_rekodet Depr4_2010_rekodet
Depr5_2010_rekodet Depr6_2010_rekodet Depr7_2010_rekodet Depr8_2010_rekodet
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
..... Etablere samleskår for depresjon..... Depr_2015.....
..... Vi går fra ordinal data til kontinuerlige data og samler skårene .....
* Encoding: UTF-8.
* SPSS Syntax scoring Ungdata Deprskala
* COUNT NUMBER OF QUESTIONS ASWERED.
COUNT deprnum = Depr1 Depr2 Depr3 Depr4 Depr5 Depr6 Depr7 Depr8 (1 thru 4).
VARIABLE LABELS deprnum 'depresjonskala - number questions answered'.
EXECUTE.
* COMPUTE MISSING DIMENSIONS.
COMPUTE deprscale =-99.
* CALCULATE DEPRESJONSSKALA 0-100.
* Deprscore = depressionskala 8-32
* All subjects with 4 or more items answered are included.
* Missing answers are substituted with mean scores.
DO IF (deprnum >= 4).
COMPUTE deprmean = MEAN(Depr1, Depr2, Depr3, Depr4, Depr5, Depr6, Depr7, Depr8).
COMPUTE deprcomp = (8-deprnum)*deprmean.
COMPUTE deprscor = SUM(Depr1, Depr2, Depr3, Depr4, Depr5, Depr6, Depr7, Depr8,deprcomp).
COMPUTE deprscale = (((deprscor - 8) / 24)* 100).
END IF.
EXECUTE.
* CONSTRUCTING MISSING CASES.
RECODE deprscale (-99=SYSMIS).
* VARIABLE LABEL.
VARIABLE LABEL deprscale "Depresjonsskala 0-100".
VARIABLE LABEL deprscor "Depresjonsskala 8-32".
..... Deskriptive data for Depr1 - Depr8, samt «Depresjonsskala 8-32» fordelt på kjønn.....
COMPUTE Depr_2015=deprscor.
EXECUTE.
SORT CASES BY Kjnn.
SPLIT FILE SEPARATE BY Kjnn.
SORT CASES BY Kjnn.
SPLIT FILE LAYERED BY Kjnn.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr1 Depr2 Depr3 Depr4 Depr5 Depr6 Depr7 Depr8
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/HISTOGRAM NORMAL
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
..... Mann Whitney U- test for å se om forskjeller mellom kjønn, ikke normalfordelt.....
SPLIT FILE OFF.
NPAR TESTS
/M-W= Depr_2015 BY Kjnn(1 2)
```

```

/MISSING ANALYSIS.
..... Konklusjon: Asymp.Sig. (2-tailed) < 0.001.....

..... Se på indikator samlet depresjonsmål mht klasse/alder.....
SORT CASES BY Klasse.
SPLIT FILE LAYERED BY Klasse.
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/HISTOGRAM NORMAL
/ORDER=ANALYSIS.

.....Kruskal-Wallis test for å undersøke forskjeller mellom klasse/alder, ikke normalfordelt.....
SPLIT FILE OFF.
NPAR TESTS
/K-W=Depr_2015 BY Klasse(1 6)
/MISSING ANALYSIS.
..... Konklusjon: Asymp.Sig < 0,001.....
..... Reliabilitet for Depr_2015, Cronbach`s Alpha.....
RELIABILITY
/VARIABLES=Depr1 Depr2 Depr3 Depr4 Depr5 Depr6 Depr7 Depr8
/SCALE('Samleskår depresjon') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE CORR
/SUMMARY=TOTAL CORR.
..... Konklusjon: Cronbach`s Alpha = 0,904. Høy reliabilitet! Verdi over 0,7 akseptabel, verdi over 0,8 ønskelig.....
.....Alle indikatorene i Inter-Item Correlation Matrix er positive.....
SORT CASES BY Kjnn.
SPLIT FILE LAYERED BY Kjnn.
USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 1).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

..... deskriptive data for 8.klasse.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
/FORMAT=NOTABLE
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
/ORDER=ANALYSIS.

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 2).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 2 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

..... deskriptive data for 9.klasse.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
/FORMAT=NOTABLE
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
/ORDER=ANALYSIS.

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 3).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 3 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

..... deskriptive data for 10.klasse.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
/FORMAT=NOTABLE
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
/ORDER=ANALYSIS.

```

```

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 4).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 4 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
.....deskriptive data VG1.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
  /FORMAT=NOTABLE
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
  /ORDER=ANALYSIS.

```

```

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 5).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 5 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
..... deskriptive data VG2.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
  /FORMAT=NOTABLE
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
  /ORDER=ANALYSIS.

```

```

USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Klasse = 6).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Klasse = 6 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
.....deskriptive data VG3.....
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015
  /FORMAT=NOTABLE
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV VARIANCE MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
  /ORDER=ANALYSIS.

```

```

SPLIT FILE OFF.
FILTER OFF.
USE ALL.
EXECUTE.

```

```

.....Etablere en fylkesindikator, gjennom å slå sammen kommuneindikatorer.....
RECODE Kommune (100 thru 199=1) (200 thru 299=2) (300 thru 399=3) (400 thru 499=4) (500 thru 599=5)
  (600 thru 699=6) (700 thru 799=7) (800 thru 899=8) (900 thru 999=9) (1000 thru 1099=10) (1100 thru
  1199=11) (1200 thru 1299=12) (1400 thru 1499=14) (1500 thru 1599=15) (1600 thru 1699=16) (1700 thru
  1799=17) (1800 thru 1899=18) (1900 thru 1999=19) (2000 thru 2099=20) INTO Fylke.
VARIABLE LABELS Fylke 'Fylke'.
EXECUTE.

```

```

..... BESKRIVELSE AV FAS-komponentene.....
..... Har fam bil.....
FREQUENCIES VARIABLES=FAS1
  /ORDER=ANALYSIS.
..... Eget soverom.....
FREQUENCIES VARIABLES=FAS2
  /ORDER=ANALYSIS.
.....Familiereiser siste år.....
FREQUENCIES VARIABLES=FAS3
  /ORDER=ANALYSIS.

```

```

..... Antall dataskjerm i hjemmet.....
FREQUENCIES VARIABLES=FAS4
  /ORDER=ANALYSIS.

```

```

.....Reliabilitet mellom FAS 1-4..... Chronbach's Alpha.....
RELIABILITY

```



```

/VARIABLES=FAS1 FAS2 FAS3 FAS4
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE
/ICC=MODEL(MIXED) TYPE(CONSISTENCY) CIN=95 TESTVAL=0.

```

.....Etablering av samlemål for familiens økonomiske status, FAS_sum5.....

```

Recode FAS1 (1=0) (2=1) (3=2) into FAS1x.
Recode FAS2 (2=0) (1=1) into FAS2x.
Recode FAS3 (1=0) (2=1) (3,4=2) into FAS3x.
Recode FAS4 (1,2=0) (3=1) (4=2) into FAS4x.

```

```

compute FAS_sum = sum.4(FAS1x, FAS2x, FAS3x, FAS4x).
fre FAS_sum.
recode FAS_sum (7=5) (6=4) (5=3) (4=2) (3,2,1,0=1) into FAS_sum5.

```

..... Beskrivende data for FAS_sum5.....

```

FREQUENCIES VARIABLES=FAS_sum5
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
/HISTOGRAM NORMAL
/ORDER=ANALYSIS.

```

.....ikke normalfordelt, verdier mot 0 betyr svak økonomi, verdier over 3 representerer god økonomi.....

.....BESKRIVELSE AV ANDRE SOSIOØK FAKTORER.....

.....famøk siste to år, rekodes for å få motsatt retning, svak til sterk øk.....

```

RECODE FamRd1 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1).
EXECUTE.
FREQUENCIES VARIABLES=FamRd1
/ORDER=ANALYSIS.

```

.....Antall bøker i hjemmet.....

```

FREQUENCIES VARIABLES=Bker1
/ORDER=ANALYSIS.

```

.....Utd..... far.....mor.....

```

FREQUENCIES VARIABLES=ForUtd1
/ORDER=ANALYSIS.

```

```

FREQUENCIES VARIABLES=ForUtd2
/ORDER=ANALYSIS.

```

.....Begynner med rekoding av fars skår, deretter mors skår, for å opprette en samleskår

```

RECODE ForUtd1 (2=0) (1=1).
EXECUTE.
RECODE ForUtd2 (2=0) (1=3).
EXECUTE.
COMPUTE FOR_UTD=ForUtd1 + ForUtd2.
EXECUTE.
RECODE FOR_UTD (0=0) (1=1) (3=1) (4=2).
EXECUTE.

```

```

FREQUENCIES VARIABLES=FOR_UTD
/ORDER=ANALYSIS.

```

.....meansplot.....

```

ONEWAY FAS_sum5 BY FOR_UTD
/PLOT MEANS
/MISSING ANALYSIS.

```

..... Konkl: styrkeforholdet mellom FAS_sum5 og utd, hva betyr foreldrenes utd for velferden i fam, klar indikator.....

```

NPAR TESTS
/K-W=FAS_sum5 BY FOR_UTD(0 2)
/MISSING ANALYSIS.

```

```

CROSSTABS
/TABLES=FAS_sum5 BY FOR_UTD
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI CORR
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.

```

.....Konkl: tendens utdanning spiller en rolle mht sosio øk.....

.....Undersøke hvor godt samsvar det er mellom FAS_sum5 og FamRd, ...ikke-normalfordelt.... Legacy D - K Independent...

.....Kruskal-Wallis test (ikke-normalfordelt).....

```

NPAR TESTS
/K-W=FAS_sum5 BY FamRd1(1 5)
/STATISTICS DESCRIPTIVES QUANTILES
/MISSING ANALYSIS.

```

.....Konklusjon $P < 0.001$ Signifikant funn, der godt samsvar mellom de to variablene styrker validiteten for FAS samleskår.....

..... Sjekke validiteten for samleskåren FAS_sum5, ved styrkeforholdet i fht Famrd1 ved bruk av Chi-Square test.....

CROSSTABS

```
/TABLES=FAS_sum5 BY FamRd1
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI CORR
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.
```

..... Ingen celler med verdi under 5, minsteverdi er 49,6.....

..... Konklusjon: Asymp.Sig (2.sided) $< 0,001$ = signifikant funn, korrelasjon/Spearman $r = 0,313$

..... Bøker i familien og FAS samleskår..... sjekke styrkeforholdet mellom faktorene.....

..... Kruskal-Wallis benyttes.....

NPAR TESTS

```
/K-W=FAS_sum5 BY Bker1(1 6)
/MISSING ANALYSIS.
```

CROSSTABS

```
/TABLES=FAS_sum5 BY Bker1
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI CORR
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.
```

..... ETABLERING AV FLERE UAVHENGIGE VARIABLER.....

..... Kjører frekvens på variabler knyttet til foreldrerelasjon o.l for å utforske aktuelle variabler for PCA.....

```
FREQUENCIES VARIABLES=Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 Fornyd1
  ForhFor1 ForhFor2 ForhFor3 ForhFor4 ForhFor5 ForhFor6 ForhFor7 ForhFor8 ForhFor9 ForhFor10
  ForhFor11 ForhFor12 ForhFor13 Foreldre5 Foreldre6 SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4 ProbPers1
  ProbPers2 ProbPers10 Vold5_6 AtfPro18
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

..... Benytte Anova om behov for nærmere utforskning av utvalget, i fht klasse.....

```
ONEWAY Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 Fornyd1
  ForhFor1 ForhFor2 ForhFor3 ForhFor4 ForhFor5 ForhFor6 ForhFor7 ForhFor8 ForhFor9 ForhFor10
  ForhFor11 ForhFor12 ForhFor13 Foreldre5 Foreldre6 SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4 ProbPers1
  ProbPers2 ProbPers10 Vold5_6 AtfPro18 BY Klasse
```

```
/STATISTICS DESCRIPTIVES
/PLOT MEANS
/MISSING ANALYSIS.
```

..... Vurderer antall.respondenter.....

SPLIT FILE OFF.

..... PCA for foreldrerelasjoner - Direct Oblini.....

FACTOR

```
/VARIABLES Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornyd1
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
```

```
/MISSING PAIRWISE
```

```
/ANALYSIS Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornyd1
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
```

```
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION ROTATION
```

```
/FORMAT SORT BLANK(.3)
```

```
/PLOT EIGEN
```

```
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
```

```
/EXTRACTION PC
```

```
/CRITERIA ITERATE(25) DELTA(0)
```

```
/ROTATION OBLIMIN
```

```
/METHOD=CORRELATION.
```

..... Extract three factors.....

FACTOR

```
/VARIABLES Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornyd1
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
```

```
/MISSING PAIRWISE
```

```
/ANALYSIS Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornyd1
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
```

```
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION ROTATION
```

```
/FORMAT SORT BLANK(.3)
```

```
/PLOT EIGEN
```

```
/CRITERIA FACTORS(3) ITERATE(25)
```

```
/EXTRACTION PC
```

```
/CRITERIA ITERATE(25) DELTA(0)
```

```
/ROTATION OBLIMIN
```

```
/METHOD=CORRELATION.
```

FACTOR

```
/VARIABLES Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornyd1
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
```

```
/MISSING PAIRWISE
```

```

/ANALYSIS Foreldre1 Foreldre2 Foreldre3 Foreldre4 Foreldre7 Foreldre8 Foreldre9 AtfPro18 Fornydl
  SosRegl1 SosRegl2 SosRegl3 SosRegl4
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION ROTATION
/FORMAT SORT BLANK(.3)
/PLOT EIGEN
/CRITERIA FACTORS(2) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/CRITERIA ITERATE(25) DELTA(0)
/ROTATION OBLIMIN
/METHOD=CORRELATION.
..... Resultet: Etablere to nye komponenter, først rekode for å sikre lik verdivarians og peker i samme retning.....
..... Komponent 1 Foreldres kjennskap til den unges nettverk.....
COMPUTE ForKjenNettv2=Foreldre1 + Foreldre2 + Foreldre4 + Foreldre9 + SosRegl2
VARIABLE LABELS ForKjenNettv2 'Foreldres nettverksoversikt'.
EXECUTE.
..... Cronbach`s alpha .. indre konsistens for komponenten ForKjentNettverk2.....
RELIABILITY
/VARIABLES=Foreldre1 Foreldre2 Foreldre4 Foreldre9 SosRegl2
/SCALE('Foreldres nettverksoversikt') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE CORR
/SUMMARY=TOTAL CORR.
..... Rekoder ForKjentNettverk2 fra svak til sterk kjennskap.....
RECODE ForKjenNettv2 (5=20) (6=19) (7=18) (8=17) (9=16) (10=15) (11=14) (12=13) (13=12) (14=11)
  (15=10) (16=9) (17=8) (18=7) (19=6) (20=5) INTO ForKjenNettv2_rekod.
VARIABLE LABELS ForKjenNettv2_rekod 'Foreldres nettverksoversikt, rekodet'.
EXECUTE.

..... Komponent 2 Konfliktforekomst i familien .....
COMPUTE KonflFam=Foreldre3 + Foreldre7 + Foreldre8 + Fornydl + SosRegl3.
VARIABLE LABELS KonflFam 'Konfliktforekomst i familien'.
EXECUTE.
..... Behov for å rekode fra lavt til høyt konfliktnivå.....
RECODE KonflFam (5=21) (6=20) (7=19) (8=18) (9=17) (10=16) (11=15) (12=14) (13=13) (14=12) (15=11) (16=10)
  (17=9) (18=8) (19=7) (20=6) (21=5) INTO KonflFam_rekod.
VARIABLE LABELS KonflFam_rekod 'Konfliktnivå i familien'.
..... Cronbach`s alpha .. indre konsistens for komponenten Konfliktnivå i familien.....
RELIABILITY
/VARIABLES=Foreldre3 Foreldre7 Foreldre8 Fornydl SosRegl3
/SCALE('Konfliktnivå i familien') ALL
/MODEL=ALPHA
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE CORR
/SUMMARY=TOTAL CORR.
..... Vurdere ytterligere komponent innenfor/knyttet til vennerelasjoner .....
..... Beskrivelse av variablene som er aktuelle for PCA, velge ut, sikre lik verdivarians og peker i lik retning...
DESCRIPTIVES VARIABLES=Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornydl UCLA1 UCLA2 UCLA3
  UCLA4 UCLA5 Venner3 Venner4
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
..... Benytte Anova om behov for nærmere utforskning av utvalget, i fht klasse.....
ONEWAY Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornydl UCLA1 UCLA2 UCLA3
  UCLA4 UCLA5 Venner3 Venner4 BY Klasse
/STATISTICS DESCRIPTIVES
/PLOT MEANS
/MISSING ANALYSIS.
..... Vurderer antall.respondenter.....
SPLIT FILE OFF.

FACTOR
/VARIABLES Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornydl
/MISSING PAIRWISE
/ANALYSIS Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornydl
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION ROTATION
/FORMAT SORT BLANK(.30)
/PLOT EIGEN
/CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/CRITERIA ITERATE(25) DELTA(0)
/ROTATION OBLIMIN
/METHOD=CORRELATION.

FACTOR
/VARIABLES Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornydl
/MISSING PAIRWISE

```

```

/ANALYSIS Skole3 Venner1 Venner2 Mobb1 Mobb2 Fritid7 Fritid8 Fornyd2
/PRINT INITIAL CORRELATION KMO EXTRACTION ROTATION
/FORMAT SORT BLANK(.30)
/PLOT EIGEN
/CRITERIA FACTORS(2) ITERATE(25)
/EXTRACTION PC
/CRITERIA ITERATE(25) DELTA(0)
/ROTATION OBLIMIN
/METHOD=CORRELATION.

```

..... Må snu to av verdiretningene, før samling av faktorene, retning svak mot sterk relasjon.....

```
RECODE Skole3 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Skole_3_rekod.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE Venner2 (1=4) (2=3) (3=2) (4=1) INTO Venner2_rekod.
```

```
EXECUTE.
```

.....Etablere en ny komponent Relasjon til jevnaldrende... og benytter Mobb2 som egen uavhengig variabel.....

```
COMPUTE Relajevn=Skole_3_rekod + Fornyd2 + Venner2_rekod.
```

```
EXECUTE.
```

..... Rekoder Mobb2 for å få motsatt retning, fra lite til mye mobbing.....

```
RECODE Mobb2 (1=6) (2=5) (3=4) (4=3) (5=2) (6=1).
```

```
EXECUTE.
```

..... Cronbach's alpha .. indre konsistens for komponenten Relasjon til jevnaldrende.....

```
RELIABILITY
```

```
/VARIABLES=Skole_3_rekod Fornyd2 Venner2_rekod
```

```
/SCALE('Relasjon til jevnaldrende') ALL
```

```
/MODEL=ALPHA
```

```
/STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE CORR
```

```
/SUMMARY=TOTAL CORR.
```

.....Tabell A: avhengig og uavhengige variabler, beskrivelse av totalskårene.....

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 Relajevn ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod
Mobb2
```

```
/FORMAT=NOTABLE
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

..... Tabell A: beskrivelse av variablene ut fra kjønn

```
SORT CASES BY Kjnn.
```

```
SPLIT FILE LAYERED BY Kjnn.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 Relajevn ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod
Mobb2
```

```
/FORMAT=NOTABLE
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MEAN MEDIAN
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
SPLIT FILE OFF.
```

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt. signifikant forskjell depr. kjønn.....

```
NPAR TESTS
```

```
/M-W= Depr_2015 BY Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING ANALYSIS.
```

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt. signifikant forskjell fam sosioøk status på kjønn.....

```
NPAR TESTS
```

```
/M-W= FAS_sum5 BY Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING ANALYSIS.
```

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt. signifikant forskjell foreldres utdanningsnivå på kjønn.....

```
NPAR TESTS
```

```
/M-W= FOR_UTD BY Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING ANALYSIS.
```

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt. signifikant forskjell i familiens økonomiske situasjon mht kjønn.....

```
NPAR TESTS
```

```
/M-W= FamRd1 BY Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING ANALYSIS.
```

..... Vurdere evt. sign.forskjell mellom kjønn tilknyttet familiens kulturelle kapital.....

```
T-TEST GROUPS=Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING=ANALYSIS
```

```
/VARIABLES=Bker1
```

```
/CRITERIA=CI(.95).
```

..... Vurdere evt. sign.forskjell mellom kjønn tilknyttet foreldres kjennskap til nettverket.....

```
T-TEST GROUPS=Kjnn(1 2)
```

```
/MISSING=ANALYSIS
```

```
/VARIABLES=ForKjenNettv2_rekod
```

```
/CRITERIA=CI(.95).
```

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt signifikant forskjell i foreldres kjennskap til ungdommens nettverk, ut fra kjønn.....

NPART TESTS

/M-W= ForKjenNettv2_rekod BY Kjnn(1 2)

/MISSING ANALYSIS.

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt signifikant forskjell i relasjon med jevnaldrende, i lys av kjønn.....

NPART TESTS

/M-W= Relajevn BY Kjnn(1 2)

/MISSING ANALYSIS.

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt signifikant forskjell mht utsatt for mobbing, i lys av kjønn.....

NPART TESTS

/M-W= Mobb2 BY Kjnn(1 2)

/MISSING ANALYSIS.

..... Mann-Whitney U for å vurdere evt signifikant forskjell i konfliktnivå i familien, i lys av kjønn.....

NPART TESTS

/M-W= KonflFam_rekod BY Kjnn(1 2)

/MISSING ANALYSIS.

..... Rekoding av Depr1 - Depr 8 før Fisher Exact test.....

RECODE Depr1 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr1_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr2 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr2_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr3 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr3_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr4 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr4_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr5 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr5_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr6 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr6_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr7 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr7_rekodet.

EXECUTE.

RECODE Depr8 (1=1) (2=1) (3=2) (4=2) INTO Depr8_rekodet.

EXECUTE.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr1_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL

/COUNT ROUND CELL.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr2_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL

/COUNT ROUND CELL.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr3_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL

/COUNT ROUND CELL.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr4_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL

/COUNT ROUND CELL.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr5_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL

/COUNT ROUND CELL.

CROSSTABS

/TABLES=Kjnn BY Depr6_rekodet

/FORMAT=AVALUE TABLES

```
/STATISTICS=CHISQ PHI
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.
```

CROSSTABS

```
/TABLES=Kjnn BY Depr7_rekodet
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.
```

CROSSTABS

```
/TABLES=Kjnn BY Depr8_rekodet
/FORMAT=AVALUE TABLES
/STATISTICS=CHISQ PHI
/CELLS=COUNT ROW COLUMN TOTAL
/COUNT ROUND CELL.
```

..... Tabell A: Variablene i lys av klasse.....

SORT CASES BY Klasse.

SPLIT FILE SEPARATE BY Klasse.

```
FREQUENCIES VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 KonflFam_rekod ForKjenNettv2_rekod
Relajevn Mobb2 Kjnn
```

```
/FORMAT=NOTABLE
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM SEMEAN MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW
```

```
/HISTOGRAM NORMAL
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

SPLIT FILE OFF.

..... sjekke Cohens d mellom de ulike klassetrinn.....

..... One-Way Anova med klasse som avhengig, for alle hovedelementene.....

```
ONEWAY Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 KonflFam_rekod ForKjenNettv2_rekod
Relajevn Mobb2 BY Klasse
```

```
/STATISTICS DESCRIPTIVES
```

```
/PLOT MEANS
```

```
/MISSING LISTWISE.
```

SORT CASES BY Kjnn.

SPLIT FILE LAYERED BY Kjnn.

```
ONEWAY Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 KonflFam_rekod ForKjenNettv2_rekod
Relajevn Mobb2 BY Klasse
```

```
/STATISTICS DESCRIPTIVES
```

```
/PLOT MEANS
```

```
/MISSING LISTWISE.
```

..... Utgangspkt for utregning av Cohens d

..... Utgangspunkt for evt. grafer

```
EXAMINE VARIABLES=Depr_2015 BY Klasse
```

```
/PLOT=BOXPLOT
```

```
/STATISTICS=NONE
```

```
/NOTOTAL.
```

SPLIT FILE OFF.

..... Tabell B: Bivariat lineær korrelasjon - Pearson/Spearman- samvariasjon mellom den enkelte uavh var og avh var.....

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn
Mobb2 Kjnn
```

```
/PRINT=TWOTAIL NOSIG
```

```
/STATISTICS DESCRIPTIVES
```

```
/MISSING=PAIRWISE.
```

NONPAR CORR

```
/VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn
Mobb2 Kjnn
```

```
/PRINT=SPEARMAN TWOTAIL NOSIG
```

```
/MISSING=PAIRWISE.
```

SORT CASES BY Kjnn.

SPLIT FILE SEPARATE BY Kjnn.

..... Tabell B: Bivariat lineær korrelasjon, kjønn - Pearson/Spearman- uavh var og avh var.....

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn
Mobb2 Kjnn
```

```
/PRINT=TWOTAIL NOSIG
/STATISTICS DESCRIPTIVES
/MISSING=PAIRWISE.
NONPAR CORR
/VARIABLES=Depr_2015 FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn
Mobb2 Kjnn
/PRINT=SPEARMAN TWOTAIL NOSIG
/MISSING=PAIRWISE.
```

SPLIT FILE OFF.

..... Tabell C: Multivariat lineær regresjon.....

```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING PAIRWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Depr_2015
/METHOD=ENTER FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn Mobb2 Kjnn
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZPRED ,*ZRESID).
```

SPLIT FILE OFF.

```
EXAMINE VARIABLES=Depr_2015 BY Klasse
/PLOT=BOXPLOT
/STATISTICS=NONE
/NOTOTAL.
```

```
SORT CASES BY Kjnn.
SPLIT FILE SEPARATE BY Kjnn.
```

..... Tabell C: Multivariat lineær regresjon, kjønn

```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING PAIRWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Depr_2015
/METHOD=ENTER FAS_sum5 FOR_UTD FamRd1 Bker1 ForKjenNettv2_rekod KonflFam_rekod Relajevn Mobb2
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZPRED ,*ZRESID).
SPLIT FILE OFF.
```

Vedlegg 5 - Taushetserklæring Ungdata

Taushetserklæring

for personer som har fått tilgang til individdata fra NSD

Navn: Bente Melbøe Hokland
Arbeidssted: Universitetet i Agder
Undersøkelse: Ungdata 2010 - 2015

Jeg forplikter meg med dette til

- 1) **kun å bruke dataene til det prosjektet som er beskrevet i søknaden.** Dersom jeg ønsker å bruke dataene til annet formål, må det søkes om ny tilgang.
- 2) **ikke å gi andre personer tilgang til dataene jeg disponerer.** Dersom andre assisterer meg i bruken av data, må de også underskrive taushetserklæring.
- 3) **å bekrefte via e-post til NSD** at datafilen er slettet etter endt prosjekt eller senest 16-06-2019.
- 4) **å referere til produsent og distributør av dataene** ved å skrive følgende i forord eller fotnote i eventuelle publikasjoner:

"(En del av) de data som er benyttet her er hentet fra "Ungdata 2010-2015". Undersøkelsen er finansiert av Helsedirektoratet, Justis- og beredskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av NOVA gjennom NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Verken NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus, Helsedirektoratet, Justis- og beredskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene, eller de tolkninger som er gjort her."

- 5) **å sende en elektronisk kopi av eventuelle rapporter/publikasjoner** som er utarbeidet på basis av dataene, til NSD. Publikasjoner vil bli referert til på våre nettsider og kan, om ønskelig, gjøres tilgjengelig online der.

Jeg er kjent med at forskeres taushetsplikt er regulert i forvaltningslovens § 13e. Jeg er videre kjent med at forsettlig eller uaktsomt brudd på taushetsplikten, eller medvirkning til dette, kan straffes med bote eller fengsel.

Sted *Grimstad*

Dato *28/9 - 2017*

Underskrift *Bente Melbøe Hokland*

Tilgangen refererer til tillatelse nr. 4262 og gjelder følgende prosjekt:

Betydningen av delt bosted